

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”men Gud i himmelen, vad förstår han av detta?”

- En kvalitativ studie, utifrån ett barnperspektiv, om tolkanvändandet vid Socialjouren i Göteborg.

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Grundnivå
HT 2012
Författare: Karolina Lie & Malin Sjöberg
Handledare: Annica Johansson

Abstract

Syftet med studien var att undersöka hur sex socialsekreterare vid socialjouren i Göteborg använder sig av tolk vid akuta omhändertaganden och placeringar av barn med annat modersmål än svenska.

Vi har använt oss av kvalitativ ansats för att undersöka detta eftersom vi ansåg denna metod bäst bemöta vårt syfte och frågeställning och ge oss en möjlighet att ställa följdfrågor och få djupgående svar av våra informanter. Vi har använt artiklarna tre och tolv i Barnkonventionen som tema och sedan analyserat vår empiri utifrån kommunikationsteori, barnets åldrar, kristeori och teori om dagordningsmakt då vi ansåg att dessa ingångsspår tillsammans ringar in de flesta av de faktorer man som socialsekreterare arbetar utifrån med barn. Resultat och analys av empirin visade att socialsekreterarna har som mål att jobba utifrån barnens bästa och att tankesättet om vad som är barnets bästa är implementerat i deras arbete. Detta framgick tydligt hos samtliga av våra informanter liksom ansatsen att alla barn ska ges information och tillhandahållas möjligheter att uttrycka sin åsikt i enlighet med barnkonventionen. Paradoxalt nog visade resultatet och analysen även att det inte alltid är så enkelt att överföra detta i praktiken. Detta då bedömningen om tolk görs av enskild handläggare från fall till fall. Det finns inte heller några riktlinjer på Socialjouren för när och hur man skall använda tolk eller inte. Detta innebar för det enskilda barnet att hans möjligheter att få information delgiven på sitt språk liksom rätten att få uttrycka sin åsikt var avhängigt den enskilda socialarbetarens bedömning om behov av tolk fanns. I praktiken innebar detta att det blev en distinktion mellan barn med svenska som modersmål och barn med annat modersmål än svenska då svenska barn inte behöver tolk för att förstå. Vår studie visade också att åldern spelade en relativt stor roll för vem som ansågs ha behov av tolk. I samtal med små barn användes inte tolk i större utsträckning. Till barn med svenska som modersmål diskuterades åldern utifrån på vilket sätt man skulle uttrycka informationen till det yngre barnet, inte huruvida åldern hade betydelse för att ens ge information. Återigen visades en skillnad på hur man arbetade med barn baserat på deras modersmål. Denna åtskillnad anser vi omedveten men ändå viktig att lyfta.

Nyckelord: socialjouren, tolk, dagordningsmakt, modersmål, barns åldrar, barnperspektiv, barnkonventionen.

Tack

Först och främst vill vi tacka våra informanter för att de ställt upp på intervjuer och delat med sig av sina erfarenheter. Vi tackar för ert engagemang och den tid ni gett oss.

Vi vill också tacka familj och vänner för att ni skött markservice, kommit med stöttande och peppande ord och för att ni haft tålamod med oss under uppsatsarbetet.

Slutligen riktar vi också ett tack till vår handledare Annica Johansson.

Innehållsförteckning

Förord	1
Inledning	2
Problemformulering	2
Syfte	2
Frågeställningar	2
Uppsatsens disposition	3
Begreppsförklaringar	3
Bakgrund	4
Omhändertagande av barn	4
Socialjouren i Göteborg	4
Barnkonventionen, barnperspektivet och de svenska lagarna	4
Tidigare forskning och litteraturgenomgång	7
Teoretisk referensram	10
Barnets åldrar enligt Erik H Erikson	10
Kris	11
Dagordningsmakt	12
Kommunikation	13
Metod	16
Kvalitativ metod	16
Deduktiv och induktiv ansats	16
Litteratursökning	17
Förförståelse	17
Förstudie	18
Urval	18
Intervjuernas genomförande	19
Databearbetning	20
Etiska överväganden	21
Replikerbarhet	23
Validitet	23
Reliabilitet	24
Generaliserbarhet	24
Metoddiskussion	24
Resultat och analys	26
Artikel 3: barnets bästa skall alltid komma i första rummet	26
Artikel 12: att få uttrycka sin mening	29
Om att använda tolk	31
Slutsatser	35
Diskussion	36

Referenser	38
Bilagor	41
Bilaga 1 – presentationsbrev	41
Bilaga 2 – intervjuguide	43

Förord

Till denna uppsats har vi varit två författare. Vi har fördelat arbetet mellan oss i ansvarsområden inom de olika delarna i uppsatsen, vi har alltså båda bidragit med text till bakgrund, tidigare forskning, litteraturgenomgång och teori. Ansvaret utgick från tidigare kunskap och erfarenhet. De styrande delarna såsom problemformulering, metod, resultat, analys och diskussion formulerades gemensamt.

Oavsett vilket område vi ansvarat för har vi läst varandras material och fungerat som opponenter åt varandra. Utifrån varandras feedback har vi ytterligare bearbetat texten.

Inledning

Problemformulering

Under en av oss skribenters praktikperiod inträffade en händelse som lade grunden för vår uppsatsidé. Praktikanten arbetade på ett HVB-hem (hem för vård och boende) och fick en natt en förfrågan från socialjouren i staden om en jourplacering av ett barn. När barnet, tillsammans med socialjouren, kom till institutionen visade det sig att hen inte kunde svenska utan endast en basal tyska förutom sitt modersmål albanska. Placeringen fick under natten förklaras med hjälp av kroppsspråk och de föga kunskaper i skoltyska som personalen dels på institutionen och dels socialjouren hade. Morgonen därpå var barnet ledset och panikslaget och försökte konstant prata med personalen på sitt modersmål, tyskan var inte längre aktuell. Personalen försökte, på bristfällig tyska, förklara för barnet att hen behövde stanna på platsen, att det snart skulle komma någon som berättade för hen vad som skulle hända nu och så vidare. Ingen av dessa åtgärder fungerade, barnet var fortfarande mycket oroligt och upprepade samma meningar på modersmålet. Till sist kom en av de andra boende på hemmet och frågade om hen kunde hjälpa till eftersom hen kunde albanska. Personalen tillät att hen pratade med barnet under deras närvaro. Efter ett kort samtal kunde den andre boenden klargöra att barnet var ledset och oroligt för att det undrade om föräldrarna hade mat, kläder och en säng att sova i. Barnet hade inga frågor gällande sin egen situation och placering just då.

En händelse som denna tror vi skribenter inte är ovanlig. Socialjouren arbetar på tider då vanliga socialkontor, tolkförmedlingar och liknande instanser har stängt. Socialjourens arbete är ofta akut och kräver omedelbara insatser. Vi antar också att de snabba insatserna kräver snabba förklaringar till inblandade parter och att denna skyndsamhet inte tillåter den tid tolköversättning kräver.

När vi skisserade vår uppsatsidé funderade vi på hur socialarbetarna trodde att det kunde påverka barnet samt det bakomliggande faktum att vi som vuxna och/eller professionella i kontakten med barn kan tro att barnen undrar över helt andra saker än vad de de facto gör. Dessa våra antaganden mynnade till sist ut i funderingar kring hur det kan se ut på en socialjour gällande ärenden som ovan samt vilka regler som faktiskt finns? Vi ville samtidigt se på vilket sätt den enskilde individen (socialarbetaren) såg på dessa funderingar i relation till sitt arbete på socialjouren.

Syfte

Syftet med vår studie är att, utifrån socialarbetarens egen uppfattning, undersöka hur tolkanvändningen ser ut och vilka faktorer som påverkar användandet/icke-användandet av tolk när socialjouren möter barn med annat modersmål än svenska.

Frågeställningar

Hur ser användandet av tolk, vid omhändertaganden av barn med annat modersmål än svenska, ut?

När väljer socialjourens arbetare att använda tolk respektive inte använda tolk och hur motiveras det?

Finns det utarbetade rutiner på arbetsplatsen och hur ser de i sådana fall ut?

Görs det någon skillnad på barn avsett på ålder och hemland och hur motiveras i sådana fall denna distinktion?

Uppsatsens disposition

Vi inleder vår uppsats med att definiera och förklara en del av de begrepp som kommer att användas i uppsatsen. Därefter ger vi en kort bakgrund om socialjouren, tolkarbete samt lagar och regler.

I nästa del av uppsatsen presenteras den litteratur och den tidigare forskning som vi anser har relevans för studien och vi går sedan vidare till att presentera de teorier och delar av teorier eller perspektiv vi senare använder i vår analys.

I metodavsnittet berättas hur vi har gått tillväga, här beskriver vi också de etiska överväganden eller avgränsningar vi har gjort samt diskuterar vår förförståelse och metodik. I nästa avsnitt presenteras våra informanter samt resultatet av våra intervjuer. Här jämför vi också vårt resultat med tidigare forskning och analyserar resultatet med hjälp av teorier.

Avslutningsvis sammanfattar och diskuterar vi vårt resultat, presenterar våra slutsatser samt ger förslag till fortsatta studier och forskning.

Begreppsförklaringar

Omhändertagande – ett barn kan omhändertas av samhället av olika anledningar och med stöd i Socialtjänstlagen (SoL) eller Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Omhändertagandet mynnar ut i någon form av placering av barnet, bort från föräldrarnas vård. Denna placering kan antingen ske med vårdnadshavarnas och/eller barnets frivillighet eller genom tvång. I vår uppsats innebär omhändertagande alla de fall då socialjouren placerat ett barn utanför hemmet oavsett det skett frivilligt via SoL eller med tvång med stöd i LVU (Notisum, 2013).

Modersmål- Det första inlärd språket (synonymer.se, 2013). Vi väljer här att förklara modersmål som det språk som barnet använder mest i hemmiljön eller i vardagliga samtal med andra, främst familj eller släkt.

Tolk – en person som arbetar med att objektivt och i jagform översätta ett samtal mellan parter. Tolk kan beställas som så kallad personlig tolk eller telefontolk (Kammarkollegiet, 2012). I vårt fall avser vi av Tolkcentralen anställda tolkar som anlitas av Socialjouren vid behov.

Telefontolk- Tolk som finns med och översätter samtal per telefon till skillnad från så kallad personlig tolk som finns på plats i rummet (Kammarkollegiet, 2012). Telefontolk i det utförande vi använder i denna studie deltar i samtalet via en högtalartelefon. Hen kan således tolka det de personer i samtalet säger till varandra men riskerar att missa de nyanser och/eller uttryck som en tolk på plats i situationen bättre kan förmedla.

Bakgrund

Omhändertagande av barn

2005 var cirka 15200 barn och unga omhändertagna av samhället. Av dessa hade ungefär 10400 vård med stöd av socialtjänstlagen. 4600 barn vårdades enligt lagen om vård av unga och cirka 200 barn och unga var omedelbart omhändertagna enligt LVU, det vill säga mot föräldrarnas vilja.

Det årliga antalet barn som varit föremål för socialtjänstens eller barnavårdsnämndens tvångsåtgärder har ända sedan 1930-talet legat omkring 6000 till 7000 barn, med små variationer i antalet (Runcis, 2007).

Socialjouren i Göteborg

På socialjouren i Göteborg ansvarar man för akuta insatser under kvällar och på helger. De arbetar bland annat med människor utsatta för våld, barn och ungdomar, hemlöshet, människohandel och missbruk. I akuta nödsituationer kan socialjouren även ge bistånd till de människor som endast tillfälligt befinner sig i Göteborg (Resursförvaltning, 2012)

De ärendena med högst prioritet hos socialjouren är ärenden gällande barn och ungdomar (Göteborgs Stad, 2012). Dessa insatser bygger på Socialtjänstlagen (SoL) och Lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (Notisum, 2012). En av dessa insatser är tvångsomhändertaganden av barn enligt LVU 2§ och 3§ samt även 6§. Socialjourens placering av barn kan också ske på frivillig basis med stöd i Socialtjänstlagen (Sveriges rikets lag, 2010).

Socialjourens omhändertaganden och placeringar av barn sker på kvällar, nätter och helger då de ordinarie socialkontoren är stängda (Göteborgs Stad, 2012). Ett omhändertagande är ofta en mycket omskakande och svår upplevelse för alla i familjen. Detta kan i ett långsiktigt livsperspektiv även få och ha en stor betydelse (Bäck-Wiklund & Lundström, 2001).

En del av de ärenden som socialjouren får in rör omhändertaganden (både med tvång och frivilligt) av barn med annat modersmål än svenska. Enligt Förvaltningslagen 8§ (Sveriges rikets lag, 2010) bör en myndighet anlita tolk vid behov om myndigheten har att göra med en person som är allvarligt hörselskadad eller talskadad eller som inte behärskar det svenska språket. Det är inte en skyldighet att anlita tolk utan en bedömning av behovet styr. Regeln förutsätter att en sådan bedömning görs. Dock är det särskilt viktigt att behovet av tolk blir tillgodosett i ärenden som gäller tvångsvård enligt LVU eller LVM (Clevesköld, Lundgren, & Thunved, 2010).

Barnkonventionen, barnperspektivet och de svenska lagarna

Sverige var ett av de första länderna i världen som 1990 ratificerade Förenta Nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) (Abiri, Brodin, & Johansson, 2007). Ratificering innebär att barnkonventionen numer är inskriven i och en del av den svenska lagstiftningen. Därför är FN:s huvudprinciper idag inkorporerade i de lagar som rör individ och familj, framförallt Socialtjänstlagen (SoL) och Lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) (ibid.).

Barnkonventionens artikel tre utgör grunden för hur arbetet med barn och unga ska bedrivas (Barnens räddningsark, 2012) och förklaras i SoL 1kap 2§:

“Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Med barn avses varje människa under 18 år.”

(Notisum, 2013) samt i LVU 1§

”Vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för den unge vara avgörande” (Sveriges rikets lag, 2010).

Barnperspektivet som begrepp är sprunget ur barnkonventionen. Det finns dock en svårighet i att definiera barnperspektivet eftersom begreppet tolkas olika. Västra Götalandsregionen ser exempelvis på barnperspektiv på nedanstående sätt: “Barnperspektiv innebär att vuxna, så långt som möjligt, sätter sig in i barnets situation. Detta för att bättre kunna ta tillvara barnets intresse och verka för barnets bästa [...] Barnperspektiv innebär en analys av barnets perspektiv (som görs av vuxna) i förhållande till rådande villkor.” (Västragötalandsregionen, 2012).

Kommittén för misshandel tar upp tre olika former av barnperspektiv (Socialstyrelsen, 2004). Här beskrivs att vuxna har ett barnperspektiv, samhället ett och barnet har sitt eget perspektiv. De vuxnas barnperspektiv grundläggs i barndomserfarenheter, den kulturella kontexten och förvärvade kunskaper. Alla samhällen har ett kollektivt barnperspektiv som tar sin början i samlade kunskaper, attityder och värderingar om barns behov och rättigheter. Barnets eget perspektiv på sig själv och situationen utgår från det det ser, känner och upplever i sin belägenhet. Gemensamt för dessa tre perspektiv är att de utgår från här och nu, med denna tids livsvillkor, med barnens rättigheter mer eller mindre i fokus.

Barnkonventionen förklarar barnets rättigheter utifrån en helhetssyn men också med en tydlighet som inte går igen i det svårdefinierade begreppet barnperspektiv. De olika artiklarna i barnkonventionen behandlar konkret olika delar i ett barns liv och utveckling, det handlar inte enbart om att skydda från hot utan också om att stötta till utveckling (Rädda Barnen, 2012). Till vår uppsats analys har vi valt ut några artiklar ur barnkonventionen som vi menar har samband med uppsatsens syfte samtidigt som dessa artiklar också tydligt finns representerade i den svenska lagtexten.

Artikel 9 (Rädda barnen, 2012) handlar om att barn inte ska skiljas från sina föräldrar utom i vissa fall, där myndigheten anser att hem- och livsförhållandena kräver det. Artikeln förklarar också att barnen i dessa fall ska ges möjlighet att ge sina synpunkter om hur hen har det och om hur hen vill ha det. Samma tankar återfinns i SoL och LVU där det beskrivs att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas. Lagen förklarar också att det skall tas hänsyn till barnets vilja utifrån ålder och mognad (Sveriges rikets lag, 2010).

Den kanske, för vår uppsats, mest intressanta artikeln i barnkonventionen, artikel 12, berättar om barns rätt att uttrycka sin egen mening och bli hörd i denna. Det beskrivs vidare i artikeln att det i domstolssammanhang och administrativa förfaranden kring barnet ska ordnas så att dessa möjligheter ändamålsenligt ges barnet (barnens räddningsark, 2012). Vi väljer att titulera socialjourens arbete vid ett omhändertagande som en del av ett administrativt förfarande vilket då ska hörsamma konventionen.

Svensk lag stadfäster konventionens tolfte artikel i SoL 11kap 10§: ”Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Ett barn som har fyllt 15 år

har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt denna lag. Ett barn som är yngre får höras i domstol, om barnet inte kan antas ta skada av det.” och i LVU 36§: ”Den unge ska få relevant information. Den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Om den unge har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. Den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det” (*Notisum*, 2013).

Vår tolkning av hur myndigheter ska tillgodogöra möjligheter för barnet att föra sin talan kan leda till att det känns paradoxalt för socialjouren att göra en bedömning av behovet av tolk vid uppkomna situationer med barn med ett annat modersmål än svenska. Ingenstans i vare sig barnkonventionen eller Sveriges rikets lag går att läsa vem som förstår eller inte förstår det svenska språket, hänsynen skall istället visas till ålder och mognad hos barnet (Sveriges rikets lag, 2010).

Tidigare forskning och litteraturgenomgång

Socialtjänstens arbete med barn och unga är ett brett forskningsområde som kan anses täcka in i stort sett hela den komplexitet som det sociala arbetet innebär. Vid vår genomgång av tidigare studier och annan litteratur som berör ämnet tolkanvändande inom socialtjänsten och då framförallt med barnen som huvudpersoner och i behov av tolk fann vi dock att detta ämne var relativt litet utforskat och att forskningen därom därför var mycket begränsad.

Kammarkollegiet har utkommit med så kallad god tolksed som reglerar tolkens funktion under samtalet vad gäller både det praktiska utförandet som de etiska och sekretessinriktade frågorna. I rapporten ”Tolkförmedlingsutredningen” (SOU 2004:15) tas också dessa frågor av praktiska karaktär upp; rapporten lyfter frågor vad gäller tolkens förmåga till objektivitet och att utföra arbetet utan att låta personliga egenskaper eller åsikter lysa igenom. Rapporten diskuterar sedan vidare om tolkförmedlingarnas utveckling och hur marknaden kring dessa kan se ut.

Det visade sig vara svårt att hitta forskning som handlade om tolkanvändande i samtal med barn. De studier vi hittade i våra första sökningar handlade om att använda barnen som tolkar när familjen eller föräldrarna skulle ha kontakt med de svenska myndigheterna. Dessa studier tog upp ämnen som maktutbyte och rollfördelning inom familjen bland annat. Vi ansåg inte att detta berörde vårt ämne och valde därför att inte ta med dessa studier till vår uppsats.

Vår ansats var att hitta forskning, studier och litteratur som berörde frågan om hur tolkanvändandet i samtal med barn med annat modersmål än svenska ser ut samt hur detta användande eller icke-användande kunde påverka barnet. Det visade sig vara ett mindre utforskat område än vi trodde. I ”Working with interpreters in child mental health” (Rousseau, Measham, & Moro, 2011) tas det återigen upp svårigheterna med att använda tolk i barnsamtal, här handlar det om tolkens empati gentemot barnet och dess vilja att hjälpa det. Studien visar hur tolken, i sin välvilja, kan påverka samtalet och den information barnet ger i en negativ riktning då socialarbetaren eller i detta fall den medicinskt utbildade inte vet vem av barnet eller tolken som står för vad i det som sagts. Detta är förvisso en intressant ansats men berör inte vårt ämne.

I Keselman (2009) ”Restricting participation: Unaccompanied children in interpreter-mediated asylum hearings in Sweden” diskuteras det kring att socialarbetaren såväl som tolken kan hindra barnet att säga sin mening om sitt eget fall och sina omständigheter trots barnets egen starka vilja till att själv vara den drivande i sin fråga. Denna studie utgår från ensamkommande flyktingbarn och kan heller inte anses ringa in vår uppsats målgrupp.

Rädda Barnens ”Checklista för ett bra mottagande av ensamkommande flyktingbarn” (2012) får anses vara den studie som kommer närmast vår idé om tolk och barn med annat modersmål. I rapporten fastställer Rädda Barnen några av de problem som språkskillnader kan ge upphov till, även om barnet till synes kan en del svenska. De lyfter framförallt det faktum att barn som kan ett språk men som inte är deras modersmål ofta kan svara på det den kan men sällan svara för vad den vill. I socialstyrelsens rapport ”Samtal med barn i socialtjänsten” (SOU 2004:15) kommer detta åter; i rapporten står det tydligt att barnet ofta använder sitt hemspråk för att förmedla tankar och känslor och för att fånga dessa uttryck krävs det en tolk i samtalet om inte samtalspartnern själv kan barnets valda språk.

Då den tidigare forskningen visade sig vara relativt bristfällig gentemot vår uppsats grundtanke, inte minst i tanken att utgå från hur det kan påverka barnet att

i den omvälvande situation som ett omhändertagande är (oavsett det är frivilligt eller med tvång) att kanske inte fullt förstå den information som ges valde vi därför att även granska litteratur som diskuterade barnsamtal. Vi ville se om vi kunde hitta gemensamma faktorer som visat sig påverka barnets förmåga att ta till sig information samt egenskaper hos barnet som kan påverka informationsgivandet.

Eide & Eide (2006) förklarar att om någon svarar ”ja” på en fråga behöver det inte betyda att denne verkligen förstått frågan. Svaret kan vara av ren hövlighet och en bekräftelse på att individen följer med i samtalet och försöker att förstå vad som sägs. Detta skulle kunna medföra att man missar några av de som faktiskt skulle vara i behov av tolk vilket kan få konsekvenser för ärendet då den man talar med inte riktigt förstår vad denne svarar på.

Ellneby och von Hilgers (2010) använder uttrycket appeller ur kulturell aspekt i deras förklaring om hur barn med föräldrar som vuxit upp i andra länder uttrycker sig. De menar att det kan finnas skillnader i hur man i olika länder, med olika språk talar med varandra över grupper – kvinnor/män, vuxna/barn och liknande. Vidare förklarar de att barnet kan uttrycka sig på ett sätt som är präglad av modersmålet även om barnet pratar i det närmaste perfekt svenska. Författarna beskriver att det svenska språket ofta handlar om så kallade appeller, där det inte konkret uttrycks vad som menas, till exempel ”skulle du kunna...” istället för ”kan du...”. Sådana samtalssituationer kan skapa missförstånd om man inte har förmågan att tyda språket adekvat.

Rapporten ”Samtal med barn i socialtjänsten” (Socialstyrelsen, 2004) beskriver att det alltid kan vara svårt att säkert veta vad och i vilken omfattning barnet förstår den information man delger dem men betonar språkets begränsningar och vikten av tolk i sådana fall. Den diskuterar vidare det faktum som Eide & Eide (2006) också beskrivit - att barn med luckor i språket kan ge intrycket av att förstå och kunna mer av språket än vad det faktiskt gör då barnet lärt sig att låtsas att det förstår.

Barns svårigheter att beskriva sina känslor på annat än sitt hemspråk är, förvisso alltid, men i detta sammanhang av ytterst vikt att ta med sig genom läsningen. I samband med barns särskilda egenskaper att tänka magiskt, att ha skuldkänslor eller lägga börd på sig själv genom sin utveckling känns det angeläget att förvissa sig om att barnet kan berätta om sina känslor eller förstå frågan som handlar om hur de mår.

Ellneby & von Hilgers (2010) pratar om att barn lätt ger sig själv skulden för saker som händer. Ges de ingen möjlighet att med samtalets och språkets hjälp beskriva dessa skuldkänslor kan de heller inte få möjligheten till hjälp för att komma ifrån dessa känslor. Författarna betonar också det faktum att barn upplever situationer annorlunda mot vuxna och vi måste ge dem möjligheten att ge sin version av det som de upplever – vuxna reagerar ofta inte på samma saker som barn gör.

Övreeide (2001) betonar barns behov av konkreta ting och konkreta beskrivningar. Sådana konkretiseringar kan föralldel anses vara det i samtalet enklaste att föra fram till barnet i svåra situationer. Som motpol säger han dock att barn som upplevt en (längre tids) bristande omvårdnad och känslomässig negligering ofta har en försvagad begreppsbyggnad än vad deras ålder påvisar. Han menar vidare att barn i okända och måhända skrämmande situationer har behov av den vuxnes konkretisering och aktiva strukturering av situationen. Sådana skrämmande situationer kan vara tillräckliga för barn att koncentrera sig

på utan att behöva fokusera på att förstå språket. Socialstyrelsen fastställer också detta i sin rapport (Socialstyrelsen, 2004) genom att säga att barnet med adekvat *förstådd* information ges större möjlighet att förstå sin situation men i synnerhet ökar det barnets möjlighet att utveckla strategier för att anpassa sig till livssituationen och förbereda sig på förändringar i den.

Teoretisk referensram

Barn är komplexa till sin natur. Och trots att varje barn är unikt i sin person är det mycket som är lika mellan barn i samma ålder. Deras utveckling sker naturligt i stadier; liknande delar är i fokus i och för dem under vissa tidpunkter i livet. Det föll sig därför naturligt för oss att använda en teori som beskriver barnet i olika faser i livet, vad de går igenom just där och då och vad i deras utveckling som är mest väsentligt och vad man som vuxen som bemöter barn bör tänka på för att möta dem där de befinner sig i livet. Erik H Erikssons teori om barnets åldrar är en sådan teori som, i vårt tycke, fångar de delar i barnets utveckling som är väsentliga inte bara för vår studie utan för allt arbete med barn.

Liksom vuxna kan barn hamna i kris och Cullbergs idéer om traumatiska kriser menar vi kan appliceras på både barn och vuxna eftersom de handlar om hur människan kan bete sig när hon är med om något omvälvande. Krisens reaktioner innefattar allt från eventuella fysiska reaktioner till psykologiska ageranden. Även om barn reagerar på andra saker än vuxna ser krisens yttringar till mångt och mycket lika ut. Teori och tankar om kris känns därför motiverat för oss att använda till att förklara vår empiri.

Socialarbetaren som möter barnen i vår studie innehar en maktposition genom flera faktorer – yrkesrollen är en, att vara den som styr är en annan. Språket är en tredje mycket viktig faktor och utgör en stor del av den dagordningsmakt som vi nedan beskriver. Tillsammans med begrepp om kommunikation vill vi försöka förklara vad som kan påverka samtalet mellan parter. Det handlar om språket man använder och yttre faktorer som har inverkan på hur det som sägs uppfattas.

Våra fyra teoretiska aspekter på empirin menar vi fångar precis det mångfacetterade som ett möte innebär. Socialarbetaren kan anpassa sitt språk och därmed den makt hen besitter genom att ta hänsyn till påverkansfaktorer dels i krisens skede och dels utifrån kunskap om vart det barn hen möter befinner sig i sin utveckling. Likaväl kan en reaktion bero på ett visst stadie i krisen som kan påverkas ytterligare av var i utvecklingen barnet befinner sig och makten och kommunikationen kan således förändras utifrån detta. Vi hävdar att vårt val av teoretisk referensram svarar för att beskriva alla dessa komplexa delar.

Barnets åldrar enligt Erik H Erikson

Erik Homburger Erikson formulerade en teori om människans livscykel – de åtta åldrarna - som lade fokus på betydelsen av den sociala kontexten (Havnesköld & Risholm Mothander, 2010). Eriksons förklaringsmodell ger uttryck för att människan i alla sina faser kommer möta en fasspecifik typ av svårigheter (uppgifter) som hen behöver lära sig att hantera innan hen kan gå vidare till nästa fas. Det är genom dessa livsuppgifter människan utvecklas och förändras. Erikson menade också om man lyckas respektive misslyckas med att lösa dessa problem styr vilka egenskaper som utvecklas i personen (ibid.). En kris i denna mening är alltså inte enbart något negativt (Wikander, 1988).

Nedan presenteras de åldrar och utvecklingsfaser som rör barn, vi kommer alltså inte benämna de tre senare utvecklingsfaserna då de inte har relevans i vår studie.

Mellan noll och arton månader infaller spädbarnstiden. För barnet under denna tid handlar det om att skapa tilltro och tillit, att lära sig lita på omgivningen men också på sig själv (Wikander, 1988). Denna livsuppgift hjälper barnet att klara av att skjuta upp behovet av behovstillfredsställelse och att känna trygghet och klara av frustrationer om det lyckas. Ett misslyckande kan däremot innebära att barnet fortsättningsvis präglas av misstänksamhet eller avvisande och resignation

(Havnesköld & Risholm Mothander, 2010). Barnet måste lära sig att världen är god men ibland också ond. I det lilla barnets fall utgörs världen av den närmaste omgivningen, vanligen föräldrarna (Wikander, 1988).

Småbarnsåren är tiden efter spädbarnsperioden upp till tre år. Under denna tid utforskar barnet omvärlden med ett nyfiket beteende men vänder emellanåt tillbaka till föräldrarna för att tanka trygghet. Barnet lär sig här att hitta och/eller skapa en balans mellan självständighet och skepsis och den vuxna fungerar vägledande. Ett barn som lyckas hitta jämvikten får en positiv självkänsla och förtroende för sig själv medan barnet som antingen hämmas i sin framfart eller släpps för fritt utan möjlighet att komma tillbaka till tryggheten kan utveckla ett överdrivet beroende, tvångsmässighet eller dålig kontroll över sina primitiva impulser (Havnesköld & Risholm Mothander, 2010).

I den känsliga förskoleåldern (tre till sex år) uppgår en stor del av livet till att lyckas klara uppgiften att finna jämvikten mellan känslor av initiativ och känslor av skuld (ibid.). Svartsjuka är vanligt hos barn i denna ålder när det prövar sig fram och konkurrerar med andra. Svartsjukan kan förekomma parallellt med skuldkänslor när barnet ”kommer på” sig själv med tankar på hur det ska stå sig i konkurrensen; dessa tankar kan innebära att slå till eller utesluta någon (Wikander, 1988). Barnet har stor del i det den upplever men har samtidigt en övertro till sin egen betydelse och kan känna skuld för uppkomna situationer (Ellneby & von Hilger, 2010). Balansen eller obalansen leder till att barnet utvecklar en positiv prestationsglädje eller blir hämmat och initiativlöst (Havnesköld & Risholm Mothander, 2010). Det psykodynamiska perspektivet beskriver vidare att barnets tankar i denna ålder starkt präglas av omnipotenta föreställningar och magiskt tänkande. Omnipotensen visar sig i att de tillskriver vuxna alltför stor makt och att barnet inte kan förstå vuxnas begränsade resurser. I de sociala och psykologiska fenomen som sker i barnets liv kan det magiska tänkandet framträda i att barnet upplever ett direkt sammanhang mellan sina egna tankar och känslor, andras upplevelser och faktiska händelser omkring dem – barnet upplever att det orsakat vissa händelser genom sina tankar (Övreeide, 2001).

Mellan sex och tolv år växlar barnet mellan att vara aktivt och att vara underlägsen, med viss tillbakadragenhet (Havnesköld & Risholm Mothander, 2010). Barnets intresse för att lära sig är stort och barnet går in för det det ska utföra (Wikander, 1988). Det unga barnet har ett stort behov av konformitet och kompisar är viktiga. I relation till andra människor ska barnet vara i framkant samtidigt som det emellanåt kommer känna sig underlägset eller besviket på sina egna förmågor. Lyckas barnet med uppgiften att hitta en jämvikt mellan dessa två känslolägen lyckas det med att åstadkomma en känsla av kompetens hos sig själv. Känslor av otillräcklighet kan drabba barnet som inte lyckas med uppgiften.

De tidiga ungdomsåren, tolv till tjugo år, kännetecknas av ungdomens roll- och identitetssökande i stadiet mellan barn och vuxen (ibid.). Förvirringen i att hitta sin roll i samverkan med andra tillsammans med att finna sin egen identitet mynnar ut i antingen en befäst framtidstro hos barnet eller en splittrad jagbild med svårighet att veta vilka egenskaper som tillhör det egna jaget (Havnesköld & Risholm Mothander, 2010).

Kris

En kris innebär för individen en oväntad och avgörande förändring. Det som utlöser en krisreaktion kan vara förlust eller/och hot. Hur krisens förlopp ser ut

hänger samman med en rad aspekter som hur den aktuella livssituationen ser ut: vilken den utlösande händelsen var, hur det sociala sammanhanget personen befinner sig i ser ut, utvecklingshistorien personen i fråga har och om det är flera svåra händelser som sker samtidigt (Benkel et al., 2007).

Vid akuta omhändertagande av barn sker både en förlust och en form av hot (ibid). För barnet innebär det en förlust av en relation (förälder, syskon) eller en förlust av ett emotionellt välbefinnande i relation till tidigare erfarenhet. Hotet består i att barnet inte vet eller förstår det som händer eller anledningarna bakom det som sker. Vid hot är det de livsviktiga behoven som är i fara liksom den personliga integriteten (Payne, 2008). Den som drabbas av en traumatisk kris är i behov av psykosocialt stöd som ser olika ut i olika faser. I början är det viktigt att lyssna och vara följsam i den drabbades alla känslouttryckningar och att skapa en struktur i det kaos som råder. En kris delas in i fyra faser, *chock-, reaktions-, bearbetnings- och nyorienteringsfasen* (Cullberg, 2006).

För att kalla det akut kris bör den pågå som längst fyra-sex veckor enligt Caplan (Payne, 2008). Arbetet med de som drabbats av kris kan ske på olika sätt. I vår studie har vi talat med socialsekreterare vid sociala jouren som möter barnen och dess föräldrar i de akuta delarna av krisen, chock- och reaktionsfasen (Cullberg 2006). Vi väljer därför att fokusera på den akuta krishjälpen som innebär ett medmänskligt bemötande och omhändertagande som syftar till en direkt lättnad av den aktuella situationen (Benkel et al, 2007).

Den första fasen i krisens förlopp är *chockfasen*. Denna är första fasen efter traumat, här stannar individen upp inför det som hänt (det ofattbara). Man kan uppträda som avskärmad och tyst men lika gärna utåtagerande och oförstående inför situationen. Chockfasen kan vara allt från ett kort ögonblick upp till några dygn. Individen i fråga gör allt för att hålla verkligheten ifrån sig så mycket det bara går eftersom det ännu inte finns något sätt att ta in det som hänt eller bearbeta det som inträffat. Den som är drabbad kan visa upp en välordnad, lugn fasad men bakom denna fasad döljer sig ett kaos. Efteråt kan individen ha svårigheter att komma ihåg vad som hänt eller vad som sagts. Ofta ges viktig information och upplysningar direkt inpå ett chockartad meddelande vilket medför en minimal effekt och att individen glömmer bort information (Cullberg, 2006).

Reaktionsfasen utgör tillsammans med chockfasen den akuta krisen. I denna fas börjar den drabbade ta in det som skett (då denne i ett tidigare skede blundat eller försökt komma ifrån det) och reagerar känslomässigt på det. De försvarsmekanismer som man som individ besitter börjar här mobiliseras (Cullberg, 2006).

Försvarsmekanismernas uppgift är att minska upplevelsen av faror och hot för jaget, detta kallas en omedvetet psykiskt reaktion. I krisens akuta faser är dessa mekanismer många gånger en hjälp för individen att konfronteras med den smärtsamma verkligheten steg för steg. De försvarsmekanismer som finns i den akuta krisen är: *regression, förnekelse, projektion, rationalisering, isolering och bortträngning* (Cullberg, 2006). Vi har valt att endast beskriva och i analysen använda oss av försvarsmekanismen regression då vi anser att under den korta tid socialsekreterarna vid socialjouren är i kontakt med barnen är det främst denna mekanism de kan komma i kontakt med.

Att människor regredierar ses ofta vid krissituationer. Ordet *regression* betyder "att gå tillbaka". Barn som regredierar tar tillfälligt ett steg tillbaka utvecklingsmässigt. Detta syns både vad gäller barnets beteende och

upplevelsevärld, alltså både agerande och språk. Regressionen kan uttryckas genom ett beroende av att andra bestämmer, affektutbrott som är okontrollerade och magiskt tänkande. Agerandet tenderar att kunna uppfattas som barnligt (Cullberg, 2006).

Eide & Eide (2006) visar på fem steg man bör gå igenom när man ger någon dåliga besked. Klienten ska noga förberedas på det som komma skall, nyheten skall sedan framföras direkt och konkret och utan att lämna utrymme för missförstånd. Frågor från klienten kommer ändå uppstå. Därefter måste den som kommit med det dåliga beskedet ge emotionellt stöd till den drabbade. I vissa fall kan klienten behöva praktisk hjälp med att ringa anhöriga eller liknande. När samtalet sedan avslutas krävs det av professionen att den knyter samman säcken och gör sig säker på och trygg i att klienten förstått det samtalet handlat om (ibid.).

Dagordningsmakt

Eide & Eide (2006) tar upp att den som har som uppgift att hjälpa också har makt. Söker man hjälp eller är i behov av hjälp så är man oundvikligen sårbar och utsatt. Man är i behov av att bli tagen på allvar och tillika hörd och lyssnad på samt bemött på ett respektfullt sätt. När det rör de som är hänvisade till hjälpen och inte kan uppsöka den själv - så som psykiskt utvecklingsstörda eller vid omhändertagande av barn - gäller detsamma men kanske i starkare grad (ibid.).

Klienterna som socialsekreterarna möter hör ofta till de socioekonomiskt svagaste grupperna. Besluten som fattas är inte så sällan av en relativt stor ingripande karaktär (Järvinen, 2002). Socialsekreterarna på socialjouren är därför i en maktposition gentemot de klienter de möter vilket gör dem till auktoriteter i sammanhanget. Med denna position kontrollerar socialsekreterarna hela situationen vilket leder till att de har mest makt (Repstad, 2005). Man kan även se det som att social sekreterarna arbetar med systemet och med de regler, rutiner och resurser som finns och klienten är ett objekt för detta system och dess lagar och regler (Järvinen, 2002)

I denna uppsats använder vi oss av begreppet dagordningsmakt vilket är en del av den makt som socialsekreterarna besitter. Dagordningsmakt syftar till att det är den som sätter dagordningen som också bestämmer och styr över vad som kommer att tas upp eller inte (Engelstad, 2006). En av de mest djupgående maktteknikerna är makten att kunna kontrollera språket - hur det används och att kunna definiera begrepp inom språket. Att kunna styra diskussionen eller samtalet är en slags maktteknik. Detta då man med hjälp av språket kan begränsa vad som går bra att prata om (Börjesson & Rehn, 2009).

Kommunikation

Kommunikation är svårdefinierbar, då den består av många olika delar såväl verbala som icke-verbala. Fiske (2004) menar att all kommunikation består av tecken och koder där tecken är det betecknande och koderna är system i vilka tecknen organiseras och som också bestämmer hur tecknen ska relateras till varandra. Han säger också att kommunikation allmänt kan definieras som en social samverkan med hjälp av meddelanden.

Kommunikation som begrepp (av latinets *communicare*) betyder i stora drag att ha förbindelse med någon och göra denna delaktig i någonting genom att det görs tillsammans. Den professionella kommunikationen innebär den kommunikation vi har/ger utifrån vårt yrkes värderingar och grundas på att främja kontakt, lösa

problem och att stimulera dem vi möter att använda sina egna resurser men framförallt att främja jämlikheten och respekten samt verka stödjande (Eide & Eide, 2006).

Kommunikation kan teoretiskt beskrivas via två skolor – som en process eller semiotiskt. Båda skolorna menar att kommunikation grundas i social samverkan men medan processskolan inriktar sig på kommunikationens handlingar betonar den semiotiska skolan kommunikationens funktion vilken i stort baseras på individens olika kultur och uppfattningar utifrån den. Processskolan förbiser inte kulturens värde i kommunikation men menar att den påverkar hur man uppfattar meddelandet snarare än bestämmer hur den ska fungera (Fiske, 2004). Enligt Eide & Eide (2006) handlar dessa kulturskillnader om olika koder inom de samhällsgrupper där de utvecklats, där socialt språk ges som exempel för uppfattnings- och meningsskillnader. Även Fiske (2004) beskriver koder som ett system för betydelse vilket är gemensamt för personer inom samma kultur eller subkultur. Den stora skillnaden mellan skolorna återfinns således i synen på kommunikation – som ett samspel som baseras på sändarens och mottagarens uppfattningar eller som ett samspel som baseras i betydelser grundade i den gemensamma kulturen (ibid.). Vissa icke-verbala uttryck i kommunikationen kan dock ses som ständigt universella och behöver inte beskrivas teoretiskt eller kulturellt. Även när vi inte förstår varandras språk eller sociala koder kan vi uppfatta när någon är rädd, arg eller förtvivlad genom att den visar (universella) känslor som ångest, sorg och ilska (Eide & Eide, 2006).

I vår uppsats har vi valt att fokusera på den processinriktade skolan då vi anser att den bäst motsvarar det vi ser som kommunikation och orienterar sig mot de relationer som socialt arbete kan sägas gå ut på. Den processytande kommunikationsteorin förklarar dessutom på ett tydligt sätt de störningsfaktorer som våra informanter kan komma i kontakt med i sitt arbete och kan beskriva hur dessa omständigheter påverkar kommunikationen.

Processskolan beskriver kommunikation enligt en linjär modell (Eide & Eide, 2006). Kommunikationen förklaras rent generellt som utbyte av information (meddelanden) mellan en sändare och en mottagare. Mottagaren tar emot informationen, bearbetar och tolkar den och ger feedback på informationen (Payne, 2008). Feedback beskrivs som tillbakaöverföringen av mottagarens reaktion på meddelandet. I kommunikation som process klarlägger gensvaret hur sändaren ska adaptera sin information utifrån mottagarens behov och gensvar (Fiske, 2004). Kommuniserande personer växlar alltså mellan att vara sändare och mottagare (Payne, 2008).

Meddelandets fysiska form (röst, elektricitet eller liknande) kallas signal och förs fram med hjälp av olika kanaler. Sådana kanaler kan till exempel vara en telefonledning eller luften mellan två kommuniserande parter. Kanalerna möjliggör kommunikation men kan också lägga hinder i vägen. Dessa hinder beskrivs som brus. Bruset definieras som konkret eller abstrakt. Konkret brus är störningar såsom dålig täckning på mobiltelefonen eller störande omgivande ljud. Det abstrakta bruset är det som kan tyckas vara viktigast att vara medveten om. Det handlar om att vi inte alltid använder samma språk och därför missförstår varandra. Det abstrakta bruset kan också betyda brus hos sig själv, faktorer som inre eller yttre stress, vilket kan påverka hur och på vilket sätt man kommunicerar och tolkar information. Brus kan konstateras vara allt det som gör den avsedda signalen mindre tydlig och svårare att korrekt avkoda (Fiske, 2004).

Fiske (2004) talar också om olika media i kommunikationen. Framställande mediet är den ursprungliga sändaren, dess information kan vidareföras av så kallat återgivande media antingen direkt eller via en kanal, kallat mekaniskt media. När kommunikationen inte är direkt ökar riskerna för brus, feltolkningar och felöverföringar. Vid ett samtal mellan en socialsekreterare och en klient där telefontolk används ses socialsekreteraren som framställande media, tolken är det återgivande mediet och telefonen tjänstgör som mekanisk media. Dessa nivåer på kommunikationen ger ett större utrymme för brus och konsekvenserna därav. I det här beskrivna samtalet bör också komma ihåg att det blir fler mottagare och sändare än vid ideal kommunikation; tolken blir ett mellanled.

Metod

Kvalitativ metod

Grundtanken i vår studie är att undersöka hur socialarbetarna själva upplever situationen när de ska placera barn med annat modersmål än svenska med fokus på om de anlitar tolk till barnen eller inte. Vi ville också höra deras egen version av hur de trodde att deras agerande påverkade dels barnet i fråga och dels deras arbete i situationen.

En sådan infallsvinkel som grundläggs i den egna personens påverkan samt hur samspelet mellan de inblandade påverkar resultatet är en så kallad konstruktionistisk syn och bygger på att kontextens inblandade själva ger verkligheten och att de tolkar denna utifrån sig själva (Backman, 2008). Det är alltså inte en given verklighet som personerna verkar i utan verkligheten ges av deras sociala samspel (ibid.). Kvalitativ metod är uppbyggd för att undersöka just dessa, inte kvantifierbara, egenskaper och passade således oss bäst att undersöka med hjälp av (Bryman, 2011). Backman (2008) förklarar att den kvalitativa forskningsgrunden bygger på begreppen innebörd, kontext och process. Dessa begrepp kan förklaras att forskaren undersöker hur individen upplever och tolkar en omgivande verklighet (innebörd) i en verklig situation (kontext) och hur förloppen i situationerna (process) ser ut (ibid.). Det är av vikt att undersökaren kommer ihåg att den själv utgör en del av denna konstruerade verklighet i och med sitt deltagande i situationen (Bryman, 2011).

Den kvalitativa forskningen är inte statisk och ämnar inte ta reda på en i förhand bestämd frågeställning. Snarare brukar frågeställningarna förändras under datainsamlingens gång, liksom i analysen av den (Backman, 2008). Bryman (2011) beskriver att de frågor man skisserar sin studies idé utifrån är generella och täcker in syftet och problemformuleringen. Utifrån dessa väljer forskaren sina undersökningspersoner. Den granskning av litteratur som föranleder ens forskning ligger också till grund för uppsatsens syfte och frågeställningar utifrån det första vida temat (Backman, 2008). Under datainsamlingens gång förändras frågorna beroende på informanternas svar. De teorier man initialt valt kan förändras och kan också göra att forskaren behöver samla in ytterligare data (Bryman, 2011). Analysen av kvalitativ data utgår ofta från kategorier/teman och pågår redan under empiriinsamlingen. Den anses ofta som den svåraste delen av forskningsarbetet (Backman, 2008).

Som forskare med kvalitativ ansats bör man komma ihåg att man själv påverkar processen genom att man samspekar med sina informanter vare sig det handlar om observationer, enkäter eller intervjuer och man bör därför redogöra för de eventuella skevheter som den egna påverkan ger på empirin (Bryman, 2011).

Deduktiv och induktiv ansats

I arbetet med denna uppsats har ansatsen varit både varit deduktiv och induktiv. Redan innan insamlingen av empirin hade vi vissa teorier och perspektiv som utgångspunkt. Detta gjorde att vår empiri underkastar sig dessa teorier och perspektiv vilket enligt Bryman (2011) innebär en deduktiv metod. Vid deduktiv ansats utgår man från en på förhand skapad hypotes som sedan bekräftas eller dementeras med hjälp av de på förhand valda teorierna.

Under arbetet med vår uppsats och bearbetningen av vår empiri reviderade vi delvis de teorier vi haft som utgångsläge och lät materialet styra val av ny teori. Detta gjorde att ansatsen gick åt det induktiva hållet (Thurén, 2007).

Att arbetsprocessen gick från att vara helt deduktiv till att slutligen bli mer eller mindre renodlat induktiv grundar sig i att resultatet, enligt vår mening, bättre kommer till sin rätt.

De teorier som vi valde bort var empowerment och systemteori. Den teori som tillkom under arbetets gång var barnets åldrar enligt Erik H Erikson.

Litteratursökning

Vi har använt vanliga sökmotorer i våra ansatser att hitta tidigare forskning och annan tillämplig litteratur, framförallt Google och Göteborgs Universitetsbiblioteks katalog GUNDA, där man kan hitta litteratur oavhängigt typ av material. Vi har även sökt på Socialstyrelsens hemsida för att finna rapporter.

De sökord vi använt oss av är: ”tolk”, ”interpreter” (tolk på engelska, *vår anmärkning*), ”barn socialtjänst tolk”, ”omedelbara omhändertaganden tolk”, ”barns behov” och ”socialtjänst tolk”.

Under arbetets gång har vi utifrån befintlig litteratur sökt oss vidare, genom bibliotekets tjänster, efter ytterligare litteratur, framförallt böcker, som passat vårt arbete; här handlar det främst om böcker som beskriver teorier.

Förförståelse

De åsikter och uppfattningar som vi på förhand har om ett fenomen beskrivs som vår förförståelse (Dalen, 2007). Dessa uppfattningar kommer medvetet eller omedvetet påverka oss i vår undersökning, dels under datainsamlandet och dels i vår tolkning av dito.

Att lyssna och ta emot är en skapande process, menar Dalen (2007) och denna process påverkas av det som vi tar med oss in i mötet med våra informanter. Som vi tidigare nämnt hade vi författare med oss i tanken om att icke-användandet av tolk var relativt vanligt vid akuta placeringar och att barnperspektivet åsidosatts genom detta. Detta kan ju självklart ha påverkat våra frågor till informanterna; en risk är att frågorna blir ledande utifrån förförståelsen. Dalen (2007) förklarar dock vidare att en känslighet byggs upp hos författaren om hen är medveten om sin egen förförståelse. Denna medvetenhet kan göra att författaren ser större möjligheter till teoriutveckling i den egna empirin. Hon menar att man ska använda sig av den egna förförståelsen på ett sätt som gör bidrar till största möjliga förståelse av informantens upplevelse (ibid.). Även Bryman (2011) tar upp vikten av att vara medveten om den förförståelse man tar med sig in i arbetet, han nämner att forskaren ska reflektera över hur hen kan påverka forskningsprocessen genom sina värderingar. Han menar också att forskaren tydligt ska redogöra för läsaren om sin egen förståelse.

Vår förförståelse bygger som sagt på att tolk inte används som rutin och att fall liknande det vi beskrev i uppsatsens inledning är vanliga. Med detta som problem formulerade vi våra frågeställningar. Vi tycker att vi, trots vår inställning, har hållit både syfte och frågeställningar objektiva och att vi försökt tolka empirin utifrån dess egna förutsättningar med hjälp av teorin snarare än våra egna uppfattningar. Vi kan se att vi, genom vår uppsatsprocess, har om inte helt ändrat uppfattning men fått en annan förståelse för att det finns fler aspekter på samma fråga. Där vi hade med oss tanken att man ”glömmer barnet” fick våra

informerar oss att inse att det emellanåt kan kräva så snabba insatser att tolk inte hinns med i den akuta situationen eller att socialsekreteraren bedömer att annat än information är viktigare för stunden. Denna medvetenhet och förståelse tar vi med oss in i analysen och våra diskussioner.

Förstudie

Då vår uppsats problemformulering tar avstamp i en upplevd situation visste vi i stora drag vad vi ville undersöka inklusive vilka frågeställningar som skulle vara vägledande. Vi kände därför inget behov av att vidare undersöka vår idéns förutsättningar.

Både Watt Boolsen (2007) och Dalen (2007) tar upp fördelarna med en provintervju för att testa metoderna, designen och frågorna i intervjun. Efter en sådan intervju bör det finnas tid för forskaren att revidera sitt intervjuunderlag. Vi använde oss inte av denna metod men fick ändå möjlighet att hitta underlag för vilka frågor som vi ville ha svar på tack vare ett spontant informellt samtal då vi besökte socialjouren för att kontakta våra informanter. Vi satt ned och pratade med två av de som arbetar på socialjouren, diskuterade våra uppfattningar, vår förståelse och hur deras uppfattning om vårt ämne såg ut. Denna intervju har inte använts i vår uppsats resultat- eller analysdel men kan anses gett uppslag till våra frågor som användes i de formella intervjuerna.

Alla inblandade är informerade om hur vi valde att göra med de frågor och svar som uppkom under den, icke inspelade eller i uppsatsen använda informella intervjun i enlighet med de forskningsetiska principerna (Kvale & Brinkmann, 2009).

Urval

Vårt empiriska material består av sex stycken intervjuer med socialsekreterare vid Socialjouren i Göteborg. Respondenterna har som gemensamma nämnare att de alla är utbildade socionomer och har en, enligt vår uppfattning, relativt gedigen erfarenhet av att arbeta inom det sociala fältet. En annan gemensam nämnare är även att alla sex är kvinnor. Arbetslivserfarenheten innan de började på Socialjouren skiljer sig åt men hamnar alla inom kategorin för socialt arbete. Antalet år som anställd vid just Socialjouren i Göteborg ligger mellan sex månader och tretton år. Vi som forskare hade inga andra kriterier för vårt urval än att de skulle vara anställda vid Socialjouren i Göteborg.

Enligt Bryman (2011) rekommenderar de flesta som skriver om urvalstekniker ett så kallat målinriktat urval. Denna samplingsteknik är i grunden av ett strategiskt slag och är ett försök till att få forskningsfrågor och urval att överensstämma. Urvalet gör forskaren med en önskan om att intervju informanter som är relevanta för forskarens problemformulering. Dessa målinriktade eller målstyrda urval handlar förutom om att välja informanter även om att välja ut dokument, avdelningar, organisationer (ibid.).

Vi har använt oss av ett av de så kallade icke-sannolikhetsurval som finns omnämnt i Bryman (2011), nämligen bekvämlighetsurval. Detta då de informanter som fanns på plats och hade vilja och tid att ställa upp blev de som intervjuades. Vi mailade deras enhetschef som vidarebefordrade till förste socialsekreterare vilken i sin tur bifogade vårt mail till övriga kollegor. Med denna typ av urvalsstrategi är det inte möjligt att generalisera de resultat som framkommer. Detta då urvalet med sannolikhet inte är representativt för enheten då informanterna består av de som fanns tillgängliga (Bryman, 2011).

Även om det är ett bekvämlighetsurval vi använt oss av så har detta urval även tendens till att vara ett snöbollsurval med tanke på mailgången, det vill säga att en första informant genererar en annan som i sin tur tillhandahåller fler informanter. Snöbollsmetoden resulterar lätt i både små och missvisande urval som inte är applicera på det stora hela enligt Dalen (2007). Det som är problem med denna form av urval är att samspelet osannolikt kommer att kunna ses som representativt för populationen (Bryman 2011).

Då vår uppsats har en kvalitativ grund och utgår från individens egen upplevelse av en situation har den ingen ansats att vilja generalisera ett resultat utan snarare visa på hur det kan se ut och hitta förklaringar därom. Vi anser det därför inte som ett bekymmer att resultatet i vår uppsats inte går att ålägga andra än de deltagande i vår studie. Dock bör minnas, resultatet kan ändå skapa ett behov och/eller en vilja till ytterligare studier – inte sagt att dessa inte kan vara av kvantitativ art.

Det är sjutton socialsekreterare, med varierande arbetsgrad, anställda på Socialjouren i Göteborg. Våra informanter representerar cirka en tredjedel av dessa. Med detta sagt anser vi klarlagt att vårt resultat inte heller kan appliceras på hela arbetsgruppen utan återigen endast på dem som faktiskt varit med i vår studie. Vi kan inte svara för att alla sjutton anställda delgavs vårt mail med presentation av oss, beskrivning av vårt syfte och så vidare. Det vi kan säkerställa är att de som svarade oss och var villiga att ställa upp på intervju också utgör vårt dataunderlag. De personer som ställde upp som informanter kan ha olika agendor för sin medverkan; om dessa kan vi intet säga. Bryman (2011) gör tydligt att forskaren bör ha med detta i sin tanke genom sitt arbete och fundera över om dessa agendor kan påverka resultatet. Då våra informanter i mångt och mycket hade liknande tankesätt och upplevelse av de situationer de varit med om drar vi som författare slutsatsen att deras syfte med att ställa upp som informanter kort sagt var att delge information och hjälpa oss studenter i vårt arbete.

Alla dem som svarade att de ville bli intervjuade blev också det; ingen av dem lämnades sådana svar att de inte kunde användas i uppsatsen, antingen för att de var irrelevanta eller för att vi misstänkte att svaren troligen inte var sanna – vi konstaterar därför att vi inte har något bortfall i vår empiri (Thurén, 2007).

Vi vill dock till sist poängtera att vårt urval är ganska litet. Detta är inget vi har kunnat påverka men det bör ändå nämnas. Vi kan dock använda den kvalitativa ansatsen som argument för att urvalet ändå kan anses räcka för en studie av denna omfattning (Bryman, 2011).

Intervjuernas genomförande

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod i form av semi-strukturerade intervjuer. Valet föll på denna metod då vi anser att den bäst kan svara på vårt syfte och våra frågeställningar. Vid intervjuer får man tillfälle att studera just det specifika då frågorna i intervjuguiden är precisa i relation till ämnet (Kvale & Brinkmann, 2009). Vid forskning som rör människor är den kvalitativa metoden en möjlig väg till information (Thomassen, 2007).

Kvalitativ data är beroende av att tolkas för att få ut meningen med dess innehåll (ibid.). Vi tolkade vår kvalitativa data med hjälp av våra teorier och kopplade också samman med den tidigare forskningen på området, se vidare i resultat- och analysdelen.

Som Dalen (2007) tar upp så hade vi inför intervjun utarbetat både tema och frågor för att kunna besvara de frågeställningar och det syfte som vårt arbete intresserat sig för. Detta gör att en forskningsintervju inte blir till en vanlig dialog

mellan två parter i ett samtal då det är informantens upplevelser och åsikter som är det intressanta. Vid forskningsintervjuer skall man heller inte vare sig moralisera eller argumentera (Dalen, 2007).

En forskningsintervju av kvalitativ karaktär fokuserar på teman som bestämts på förhand. Intervjun är vare sig strängt strukturerad med standard frågor den är inte heller vad Kvale & Brinkmann (2009) kallar ”nondirektiv”, alltså helt utan styrning. Den kvalitativa forskningsintervjun fokuserar på forskningsämnet genom att bestå av öppna frågor. Det är sedan beroende på vad informanten lyfter som viktigt inom det givna området som styr vilka dimensioner som lyfts. Den som håller i intervjun leder informanten till de redan förutbestämda temana men inte till vad denne har för uppfattningar om dessa teman (Kvale & Brinkmann, 2009).

För den som intervjuar är det viktigaste att besitta förmågan att lyssna och visa sig genuint intresserad. Att lyssna till informanten och ge denne tid att berätta är förutsättningar som är helt nödvändiga för att man sedan skall kunna nyttja intervjun i forskningssammanhang (Dalen, 2007).

Våra intervjuer genomfördes på informanternas arbetsplats vilket skulle kunna bidra till att våra informanter kände sig avslappnade då vi befann oss på deras arena. Vi hade inte med någon fika eller liknande men blev vid alla intervju tillfällen erbjudna kaffe eller te av våra informanter.

Om vi skall se till den checklista som Dalen (2007) utformat tillsammans med Barbro Saeterdal har vi checkat av dess punkter innan, under och efter våra intervjuer. På denna lista står följande punkter: vem du är, varför du är där, vad du vill, vad som ska ske med materialet, vad du inte kan ge eller inte kan lova, hur återkopplingen och publiceringen ska ske.

En annan regel som Dalen (2007) nämner som viktig är att ta sig tid till att ha ett avslutande samtal efter att själva intervjun är genomförd. Detta tyckte vi kändes som en naturlig del i att avsluta själva mötet. Det blev därför en naturlig del under alla våra sex intervjuer.

Vi närvarade båda två under tre av våra fem intervjuer. Under dessa tre gånger var det ändå endast en av oss som ställde frågorna. Bechhofer m.fl. (Bryman, 2011) menar att närvaro av mer än en intervjuare under en strukturerad intervju sannolikt inte gör intervjun vare sig bättre eller säkrare (ibid.).

Databearbetning

Vi spelade in våra intervjuer då vi ansåg det som viktigt att informanternas egna ord skulle komma med (Dalen, 2007) samt på grund av de praktiska fördelarna.

Dalen (2007) menar att det kan vara en fördel om intervjuerna transkriberas omedelbart efter att de är gjorda. Detta för att möjliggöra bästa tänkbara återgivning. Då vi genomförde våra intervjuer under en ganska koncentrerad och intensiv tid var detta inte möjligt tidsmässigt. Vi transkriberade själva vårt material vilket gav oss tillfälle att göra oss bekanta med det (ibid.).

För att reliabiliteten skall vara så hög som möjligt menar Kvale (2009) att två personer kan transkribera samma text och sedan jämföra dessa. Detta för att kontrollera om någon har missat något under transkriberingen. Detta har vi på grund av tidsbrist inte gjort vilket då kan göra att reliabiliteten kan vara lägre.

Samtliga intervjuer transkriberades i sin helhet förutom socialsekreterarnas bakgrundsberättelse som gjordes till kortfattat fakta i början av transkriberingen. Detta då vi ansåg att det inte var av vikt för analysen. Vi har inte heller tagit med något angående ansiktsuttryck, gester och tonfall.

Transkriberingen av våra intervjuer resulterade i cirka 100 utskrivna ark. När intervjuerna transkriberats skrevs de ut för att vara mer lätthanterliga vid analysen. Intervjuerna skrevs ut på papper med olika färger. Färgerna var sammankopplade med respektive informant, för att underlätta vem som sagt vad (Watt Boolsen, 2007). De nedskrivna intervjuerna lästes sedan igenom av oss båda enskilt. Vi kodade sedan utskriften genom att göra anteckningar i marginalen under vilket tema vi eventuellt ansåg att texten tillhörde (Bryman, 2011). Då vi startade vårt arbete utan koder och utvecklade dem genom vår tolkning av data materialet så har vi enligt Kvale & Brinkmann (2009) gjort en så kallad datastyrd kodning. Genom att göra detta så kunde vi koppla de olika textavsnitten till de rubriker eller teman som vi hade bestämt på förhand. De teman vi valt att använda oss av är artikel 3 om barns bästa och artikel 12 om alla barns rätt att höras och uttrycka sin mening i Barnkonventionen (Rädda Barnen).

Nästa steg blev att vi klippte ut de delar av utskriften som överensstämde med våra teman. Detta gjordes med sax och inte i datorn, ett arbetssätt som enligt Bryman (2011) är något av den gamla skolan, vi ansåg dock att detta var det bästa för oss då vi ansåg oss få en bättre överblick över materialet. Vi delade sedan upp urklippen i olika högar efter våra teman.

Att materialet var rätt så omfattande och att vi själva valde ut empirin kan ha inneburit att en viss (liten) mängd av materialet blev bortvalt av misstag. En vanlig kritik vad gäller den kvalitativa forskningen och kodningsprocessen är den att sammanhanget i det som sägs går förlorat. Att plocka stycken av text ur sitt sammanhang kan göra så att den sociala situationen tappas bort (Bryman, 2011).

När vi hade skapat struktur i materialet och antecknat våra resultat så analyserade vi sedan dessa utifrån de teorier och perspektiv vi på förhand valt. Vad gäller intervjuundersökningar så är det vanligaste sättet att presentera resultatet från dessa genom att använda sig av utvalda intervjuer. Läsaren får genom citaten ett intryck av vad intervjun innehållit (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi har av denna anledning valt att ta med några relativt korta citat och de vi ansågs vara de bästa.

Vi valde att slå samman resultat och analys för att kunna dra paralleller direkt mellan vår empiri och teori.

Etiska överväganden

Som forskare möts man ständigt av etiska frågor under sin undersöknings gång. Framförallt handlar dessa frågor om riskerna med att deltagarna i en studie lider skada eller att deras deltagande får negativa konsekvenser (Bryman, 2011).

Som forskare eller genomförare av en studie ska man därför vara angelägen om att deltagarnas identitet inte går att röja (ibid.). Givetvis är vissa studier mer känsliga än andra för de deltagande och kräver noggranna förberedelser och arbete för att säkerställa att den enskildes deltagande är fortsatt anonymt (Dalen, 2007). Vi som undersöker kan dock inte, i förhand, veta för vem eller på vilka sätt en undersökning kan vara skadlig för deltagarna.

Genom att följa vissa särskilt framtagna forskningsetiska principer kan vi som undersöker minimera riskerna att den enskilde får negativa konsekvenser av sitt deltagande. Bryman (2011) benämner dessa principer som informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att deltagaren ska informeras om undersökningens allmänna syfte och om deltagarens uppgift som medverkande. Vidare ska deltagaren få information om att hans medverkan är frivillig och att hen kan välja

att avbryta deltaganden när som helst under forskningens gång (Bryman, 2011). I det presentationsbrev (bilaga 1) som våra informanter fick skickat till sig beskrevs vårt syfte med och våra tankar om undersökningen. Informanterna fick också redan i detta brev beskrivet de huvudfrågor som vi skulle utgå från i intervjun. Bilagt brevet fanns en förklaring till de krav som vi som undersökare arbetar utifrån, gällande de etiska principer som här nämns. Innan intervjuerna startade upplyste vi återigen våra informanter om deras frivillighet till medverkan och deras rätt att avbryta undersökningen när de ville utan att vi som undersökare ber om motivering till det. När intervjuerna var avslutade fick de återigen samma information. Vi anser därmed informationskravet uppfyllt.

Kvale (2009) förklarar att samtycket ska ges av informanterna efter att de fått den information som krävs för att ta ett beslut. Samtycket ska ges av den som deltar (utom när det gäller yngre barn, men så var inte fallet i vår studie) men samtycket kan också komma från ett annat led till exempel en högre chef, Kvale benämner detta som ett ”subtilt tryck” på underordnade att delta. När vi skulle söka informanter till vår uppsats tog vi kontakt med verksamhetschefen på socialjouren. Hen tog emot vårt ärende positivt och skickade vidare till en förste socialsekreterare att fråga arbetsgruppen om de var intresserade av att delta. Vi som undersökare skickade sedan ett mail till förste socialsekreteraren med all information (presentation av oss och om undersökningen samt om de etiska principerna). Detta mail vidarebefordrades till hans kollegor och de som ville delta fick sedan ta kontakt med oss, via mail eller telefon, för att delge sitt samtycke till medverkan.

Vi som forskare ska låta informanterna själva bestämma över sin medverkan (Bryman, 2011). Detta anser vi vara uppfyllt då ingen informant valt att avbryta deltagandet. Vi kan däremot inte vara helt säkra på att samtycket inte på något sätt är påverkat av arbetskollegor, chef eller annan. Då vår undersökning inte kan anses som av speciellt känslig art finner vi det inte troligt att en eventuell sådan påverkan skulle påverka resultatet av undersökningen eller leda till att någon av våra informanter lider skada av sitt deltagande.

Vidare innebär samtyckeskrauet att deltagarna har rätt att ta del av sin intervju i transkriberad form. En av våra informanter ville detta.

Konfidentialitet inom forskningen innebär att deltagarna inte ska kunna identifieras (Kvale & Brinkmann, 2009). Detta återfinns i rapporteringen av studien, medverkandes identitet ska säkerställas anonym i denna. Krauet på konfidentialitet handlar också om hur data hanteras – att den arkivhålls i säkert förvar, att ljudupptagning raderas vid behov och självfallet att forskaren inte berättar om sina informanter (Bryman, 2011). Efter att vi transkriberat våra intervjuer och kontrollerat dem raderade vi ljudupptagningarna då vi ansåg dem inte längre nödvändiga för vårt arbete. Endast vi själva hade tillgång till transkriberingarna enligt Kvales (2009) rekommendationer.

I transkriberingarna benämner vi informanterna med initialer. I rapporteringen av undersökningen framställs informanterna med fingerade namn men med den riktiga arbetsplatsen (socialjouren i Göteborg) kvar. Ingen av våra informanter har misstycet till detta. Uppgifter om informanternas ålder, hur länge de arbetat på socialjouren och så vidare har vi valt att inte använda eftersom arbetsplatsen är synlig. Detta för att så långt det är möjligt säkerställa att identiteten inte ska röjas.

Nyttjandekrauet berör frågan om empirins användning. Bryman (2011) klarlägger att datamaterialet endast får användas till forskningsändamålet, en fråga som också berör samtyckes- och informationskrauet. Informanterna har gett

samtycke till den undersökning som presenterades för dem, med det syfte och den idé som medgavs dem. Ingen annan undersökning har getts tillåtelse för. Uppsatsens reliabilitet och validitet samt transparens i tillvägagångssättet kräver dock att materialet går att tillhandahålla för dem som vill granska vårt resultat. Eftersom transkriberingarna är avidentifierade menar vi att vi med detta lyckas tillmötesgå både vårt ansvar gentemot våra informanter och den pålitlighet som en forskningsstudie kräver. Vi har också i tanken att vår studie endast är en C-uppsats och tar för givet att resultatet av den inte kommer utsättas för den typ av granskning som en uppsats eller avhandling på högre nivå gör. Därmed anser vi även uppfylla nyttjandekravet.

Replikerbarhet

En kritik som ofta riktas mot kvalitativa analyser är att de anses som subjektiva och även godtyckliga. Detta gäller val, konstruktion och analys av insamlad data då forskaren själv styr över var fokus skall ligga. Det här får till följd att forskning av kvalitativ karaktär på grund av ett ostrukturerat format blir svår att kopiera (Watt Boolsen, 2007).

Bryman (2011) håller med om detta påstående och betonar att intervjuaren själv är det viktigaste instrumentet och det är vad hen väljer att fokusera på och uppfattar som viktigt som ger resultatet av studien. Andra forskare kommer mest sannolikt inrikta sig på andra aspekter och deras forskning kan därför aldrig se likadan ut. Ett sätt att försöka komma undan denna kritik enligt Backman (2008) är att så detaljerat som möjligt återge hur man gått till väga under hela sitt arbete med en uppsats eller rapport.

Validitet

I vardagligt språk står validitet för bland annat sanning, hur riktigt ett uttalande är och dess giltighet. Att fastställa validiteten betyder inom samhällsvetenskapen att man vill svara på om undersökningen undersöker det den förutsattes undersöka. Detta kan göras genom att forskaren på sin analys applicerar en kritisk syn, beskriver sitt perspektiv på det som hen ska undersöka samt redogör för vilka kontroller som gjorts för att hindra en selektiv perception och en skev tolkning (Kvale & Brinkmann, 2009).

Bryman (2011) beskriver en typ av validetsförsäkran, respondentvalidering, som innebär att man låter sina informanter ta del av resultatet innan det blir publikt. Detta för att informanterna ska kunna styrka att verkligheten uppfattats av forskaren på det sätt som informanterna beskrivit sin upplevelse av den. Ett tillvägagångssätt likt detta anser vi är bra, men vill tillägga kritiken att det vore enklare att låta informanten ta del av sin transkriberade intervju då det är den som utgör underlag för resultat och analys, forskaren utgår ju från empirin i sin analys. Oavsett är detta ett tillvägagångssätt vi inte kunnat fullfölja då det hade krävt för mycket tid i anspråk att invänta våra informanters åsikter om resultatet.

En förutsättning för att kunna diskutera validiteten är att den är anpassad till undersökningens mål, problemställning och förankring teoretiskt (Dalen, 2007). Som tidigare beskrivits är ett av karaktäristikan för den kvalitativa forskningen att frågeställningar och syfte under arbetets gång kan komma att revideras (Backman, 2008). Vi har till viss del justerat våra frågeställningar under arbetet, dock inom problemformuleringens ramar. Med denna förändring hävdar vi också att vi säkerställt validiteten i den mån validitet kan stärkas i kvalitativ forskning,

eftersom empirin är insamlad utifrån problemformulering och syfte och frågeställningarna därefter är anpassade till empirin (Bryman, 2011).

Genom att ställa bra frågor och ge informanten möjlighet att komma med svar som är både innehållsrika och fylliga kan validiteten i datamaterialet stärkas (Dalen, 2007). Detta anser vi att vi gjort då vi genomförde en semi-strukturerad intervju som ger stora möjligheter för informanten att utveckla sina svar. Vi ser det även som att vi valde rätt metod för att samla in vårt material då vi ville höra socialsekreterarnas egen röst om sina upplevelser.

Reliabilitet

Reliabilitet finns ofta med när frågan angående om ett resultat kan återges av andra forskare och vid någon annan tidpunkt. Det står för hur tillförlitliga intervjuerna är, kommer informanterna att under intervjun förändra sina svar och om personerna kan komma att ge olika intervjuare olika svar (Kvale & Brinkmann, 2009).

Att ställa ledande frågor skulle dra ner reliabiliteten och då även tillförlitligheten. Vi har försökt att vara uppmärksamma på detta med ledande frågor under våra intervjuer och vi anser att vi klarat oss undan denna typ av frågor. Mycket tack vara att vi följt en intervjuguide (bilaga 2) och att vi varit två som konstruerat denna. Att vi varit två tror vi har hjälpt oss att kritiskt granska oss själva och det material vi samlat in. Detta anser vi kan stärka reliabiliteten i vårt arbete.

Generaliserbarhet

Med generaliserbarhet menas att resultaten ska kunna tillämpas i olika studier (Kvale & Brinkmann, 2009). Den kvalitativa forskningen sägs söka andra kunskaper än den kvantitativa och går därför inte att generalisera på samma premisser som den senare. Eftersom urvalet i en kvalitativ studie sällan är slumpmässigt utvalt utan baserat på vissa kriterier hos informanterna kan det inte sägas vara möjligt att statistiskt göra en kvalitativ undersökning generaliserbar (ibid.).

Detta fenomen gäller även vår uppsats. Vare sig urvalets omfattning eller tillhandahållande av dito kan betraktas som rimligt att utgöra grund för generella slutsatser om en viss yrkesgrupp eller specifika situationsageranden. Vad vi skulle kunna säga om möjligheten att tillämpa vår uppsats allmänt är att det kan ses som sannolikt att andra socialsekreterare (eller de som rör sig inom det sociala arbetets fält) kan uppleva samma saker i liknande situationer, som det våra informanter berättar om.

Metoddiskussion

Svårigheten med den metod vi valt anser vi är att den är tidskrävande med tanke på att intervjuer skall bearbetas genom transkribering. Den tid vi haft till förfogande att lägga på detta arbete har även den varit begränsad.

Vi valde att använda oss av kvalitativ metod då vi ansåg att det var denna metod som bäst skulle ge oss svar på vårt syfte tillika vår frågeställning. Ingen av oss har tidigare arbetat med denna metod vilket också skulle kunna föranlett till att det varit tidskrävande.

Om vi istället valt att göra ett arbete med en kvantitativ ansats så anser vi inte att det hade blivit lika matnyttigt. Det hade inte heller varit riktig rätt metod med

tanke på att vi inte direkt avser att mäta något utan snarare undersöka åsikter, erfarenheter och hur man använder sig av tolk. Detta tänker vi att vi bäst får svar på genom intervju då det också finns möjlighet för följdfrågor.

Så här i efterhand kan vi se att vår brist på erfarenhet gjorde att intervjuernas kvalitet inte var så bra som den kunde varit med mer erfarenhet. Hade vi besittit vana och rutin vad gäller kvalitativa intervjuer så hade förmodligen vår intervjuguide varit mer rikhaltig och våra följdfrågor under intervjun kunna gått mer på djupet. Även om vi vid intervju tillfällena ansåg att såväl intervjuguide som följdfrågor höll hög kvalitet.

Resultat och analys

Vi kommer i detta avsnitt presentera vårt resultat i kombination med en analys av materialet. Resultatet och analysen presenteras utifrån de två artiklar i barnkonventionen som varit ledstjärnor i vår studie.

Artikel 3 – barnets bästa skall alltid komma i första rummet

I barnkonventionens artikel tre finner man direktiv på hur arbetet med barn och unga ska bedrivas. Artikeln beskriver att de som arbetar med barn alltid ska ha barnets (eller den unges) bästa för ögonen. Till detta vill vi som författare lägga till att barnperspektivet ska vara styrande i allt arbete där barn är inblandade.

Alla våra informanter beskrev svårigheter med vad som kan ses som barnets bästa men de utgick samtliga från att barnet i första hand ska vara skyddat.

”Barnets bästa innefattas ju också att vi skall se till liksom skydd, ja skyddet i första hand”.

Hos våra informanter handlar skyddet i första hand om att få barnet bort från en situation där de far illa, fysiskt eller psykiskt. Dessa fall behöver inte innebära att endera föräldern på något sätt begår övergrepp mot barnet utan det handlar också om andra brister i förmågan hos föräldern.

”ja... alltså, det kan ju vara så att ett barn blir bortsupet.. liksom borttappat på spårvagnen... att föräldern glömmer att barnet var med.. och så hittar någon barnet och kontaktar oss.. ja eller polisen som kontaktar oss”

”man tror ofta att det handlar enbart om folk som slår sina barn... men det kan ju lika gärna vara så att föräldrarna ligger i nån form av tvist.. och låter denna gå ut över barnet.. som att man struntar i att hämta barnet på dagis för att ’sätta dit den andre’ men så hör personalen av sig till oss istället. Och barnet fattar ingenting...”

”för visst är det så... att det många gånger har hänt nåt.. att polisen har fått komma till en familj. Och så visar det sig att det är barn där.. och så ringer dom oss. Då undrar ju liksom barnet vad vi gör där, det är ju liksom deras vardag. För dom barnen är det nästan mer skrämmande ibland att vi kommer dit än att det har varit fylleslag hemma..”

Informanterna reflekterade också över hos vem ansvaret för barnets bästa låg.

”... barnets bästa är att vuxenvärlden tar ansvar och ser till att barnen är trygga...”

De var eniga om att det är de vuxna som har ansvar för barnets trygghet och att socialarbetarna i sin professionella roll har att bedöma om samhällets stöd behöver in för att trygga barnets säkerhet.

”för det handlar ju om att dom vuxna måste ta ansvar...”

Eriksons (Wikander, 1988) teori om barnets utveckling under de olika åldrarna härleder konstant till att barnet i sin utveckling behöver vägledning av de med större erfarenhet. När ett barn behöver omhändertas handlar det om att barnets utveckling på något sätt kan vara i fara, föräldrarna har brister i sin förmåga att

leda barnet adekvat. Samhället, i form av socialsekreterarna i detta fall, behöver då gå in för att hjälpa barnet för att det inte ska hämmas i sin utveckling. Med Eriksons (Wikander, 1988) teori i bakgrunden handlar det om att samhället då får gå in för att hjälpa barnet att klara sina livsuppgifter.

I de fall som våra informanter ovan beskrivit handlar det självfallet om det direkta skyddet i situationen men här visas också exempel på det behov av strukturering och konkretisering i situationen som Övreeide (2001) pratar om. De akuta fallen kan också benämnas som krisens första chockfas där barnet kan känna sig hotad eftersom hen inte förstår det som sker och att hen genomgår en förlust där och då; en förlust av emotionellt välbefinnande i sin egen mening. Eides & Eides (2006) reflektion kring det universella språket kan också appliceras på dessa situationer – socialsekreterarna uppfattar rädslan, ilskan och förtvivlan hos barnen oavsett om barnen med ord kan förmedla den. Socialsekreterarna besitter då makten att göra situationen lättare att handskas med för barnet. Makten ligger i att kunna bemöta barnet med respekt (Järvinen, 2002) och som Eide & Eide säger – att ge den drabbade emotionellt stöd i stunden.

”man skapar en form av trygghet för dom...”

”ibland handlar det ju helt enkelt om att bara finnas där fysiskt...”

”att dom liksom skall vara sedda i det sammanhanget”

Detta kan ses som tecken på att socialarbetaren klarar av att följa barnets känslouttryck i krisen. Att barn behöver fysisk närhet i en kris kan också vara ett tecken på regression som Cullberg (2006) beskriver. För att klara av den akuta krisen försvarar barnet sina sinnen genom att gå tillbaka i utvecklingen. Detta kan också tolkas utifrån Erikson (Wikander, 1988). Barnet kan vara i den åldern att det behöver tanka trygghet för att mäkta med verkligheten, åldersmässigt i en identitetskris; kanske lägger barnet händelsen på sig själv i skuld. Våra informanter beskriver dessa fenomen och fokuserar på vikten av att ha barnperspektivet med sig i arbetet.

”nej, men alltså det är väl framförallt att hela tiden tänka på barnperspektivet så att man inte bara ser dom vuxna utan tänker på att det här barnet är i den här situationen och man får liksom man får lyfta sig lite”

”för det är en väldigt stor skillnad utifrån barnets perspektiv.”

Att våra informanter i dessa situationer agerar utifrån barnets bästa tyder på att de kan hantera sin överordnade position som deras ställning ger. De har i sin roll som socialsekreterare och representant för samhället stor makt över dels situationen och dels över barnet (Järvinen, 2002). Makten förstärks också av det faktum att de är äldre än barnet och att barnet befinner sig i ett sårbart läge. Fiske (2004) beskriver makten i kommunikationen som att sändaren och mottagaren anpassar sin information utifrån behoven hos den andre.

”nej, men det handlar väl om att det skall vara begripligt för barnet så att det inte är något skrämmande”

Den så kallade dagordningsmakten kan i våra infomanter fall användas till att förklara hur de i situationen kan välja vad de tar upp med barnet (Engelstad, 2006). Sätter man detta i relation till att barn agerar olika beroende på ålder och utveckling vill vi hävda att det kräver en stor del reflektion hos socialsekreterarna för att hantera situationer som dessa på ett sätt som gynnar barnets bästa.

”det skall också vara begripligt så att dom kan se sin egen roll i sammanhanget”

Att se sin egen roll i sammanhanget menar vi författare handlar om att förstå sin egen påverkan på kontexten. Erikson (Wikander, 1988) redogör för att barn kan ha en övertro till sin egen betydelse för händelser de är med om, även Övreeide (2001) förklarar denna företeelse med att barn som under en längre tid varit med om bristande omvårdnad kan ha annan begreppsbyggnad än annars. Vi författare använder dessa beskrivningar som ett tecken på hur barnet lägger skulden på sig själv för saker de är med om och att barnets bästa i dessa fall handlar om att berätta för dem att skulden inte är deras.

”barn som far illa... så är det ju så att dom kan ju ha blivit hotade eller blivit itutade att dom bär skuld till det här, att dom bär skuld till placeringen.”

”det är inget straff som gör att vi placerar utan det är för att vi anser att du inte är trygg”

Socialarbetarna utgår i sina förklaringar om detta i sin erfarenhet om barns utveckling och resonemang. En av våra informanter uttrycker:

”oron handlar väldigt mycket om andra oftast, att man behöver veta... Vart tar dom vägen? Vad händer med dom? ... annars är det fantasier som snurrar.”

Citatet berättar också om det som både Cullberg (2006), Erikson (Wikander, 1988) och Övreeide (2001) beskriver om att barnet upplever kaos som är den vuxnes ansvar att reda i. I kris agerar kan de agera irrationellt och behöver någon som ger ramarna för tillvaron och sätter gränser för hans emellanåt ologiska tänkande (Cullberg, 2006) och svarar på de frågor som barnet har, uttalade såväl som outtalade. Genom att gå barnet i förväg förhindrar våra informanter att barnet genom sin fantasi skapar en verklighet som inte överensstämmer med den riktiga.

”det jag inte tror, utan jag vet är att det ger upphov till egna fantasier”

En av våra informanter tar specifikt upp barn med annat ursprung, att de på grund av sina erfarenheter i hemlandet kan ha andra frågor och kräver därför andra svar.

”... när det gäller barn från andra länder så tänker jag att man ibland berättar också lite om hur det fungerar. Att mamma har mat eller pappa har mat och att dom har en säng att sova i. Alltså för att inte skapa för mycket fantasier.”

Som vi läser citatet handlar det återigen om att förhindra barnets fantasier att ta överhanden. Det skulle kunna ses som ett sätt på vilket socialarbetarna använder sin makt samtidigt som vi vill hävda att de möter barnet i situationen med dess bästa för ögonen.

Artikel 12 – om att få uttrycka sin mening

Artikel 12 i barnkonventionen beskriver barns rätt att uttrycka sin mening och bli hörd i denna. Konventionens medlemsstater, däribland Sverige, har genom att ratificera konventionen gjort sig skyldiga till att ordna så att barnets möjligheter till detta ändamålsenligt ges (Barnens Räddningsark, 2012). I Svergies fall ligger dessa skyldigheter främst på myndigheter.

Vi författare menar att det för att uppfylla dessa skyldigheter krävs att barnet faktiskt förstår det som delges det. Vi menar att barnet inte kan uttrycka en mening om något det inte förstår. Det krävs alltså med detta synsätt att barnet ges informationen och får ge sin information på ett språk den förstår och som anpassas efter förståelsen. I SoL 11kap 10§ står att barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hens ålder och mognad (Sveriges rikets lag, 2010). Här står det alltså inget om språket som sådant men vi vill mena att en sådan aspekt inte kan uteslutas. En av våra informanter sammanfattade sin syn på dessa aspekter – såväl lagfästade som inte:

”sedan att barn skall få vara med och påverka det som går att påverka [...] och även att dom liksom ska få hjälp med att göra sin röst hörda i den mån det är lämpligt tänker jag”

Om barns rätt att förstå det som sägs var våra informanter eniga om att barnen har just rätten att förstå men bara en av våra informanter kunde beskriva hur hon menade att barnet kan förstå informationen, utifrån de tankar som vi författare lyft ovan.

”så att det inte blir överväldigande eller för svårt, obegripligt, skuldbeläggande så. Så det är stenviktigt att informationen ska ut...”

Vi anser detta beskriva det som Eide & Eide (2006) och Övreeide (2001) diskuterar om att informationen ska vara konkret. Våra informanter möter sina klienter i en krissituation där det är än viktigare att informationen ges på ett konkret sätt utan omsvävningar (Cullberg, 2006). Informanterna kan ses som medvetna om risken för att missförstånd uppstår när det som behövs förklaras lindas in eller krånglas till.

”alltså inte prata i gåtor... säg som det är och lyssna till vad dom säger om det”

Konkretiseringen i situationen innebär också att varje situation konkretiseras, att barnet kan få framförhållen information eller att de förklaras för i nästa uppkomna situation. Socialjouren träffar barnen i en situation, den fysiska placeringen blir en annan situation som också den bör förklaras.

”alltså fortlöpande information om vad som händer det innebär ju att man dom får veta. Dels vad som händer med dom själva dels om vad som händer deras föräldrar dels det alltså vad som händer i kontakten med oss och vad vi gör med den informationen”

”det tänker vi är det som handlar om barnets rätt att förstå det är inte ordens innebörd utan det är innebörden av sammanhanget”

Maktperspektivet är överhängande här. Som Engelstad (2006) säger äger den som har makten i situationen också dagordningen, vad som tas upp i samtalet. Hen kan alltså välja vad som samtalas om. En ytterligare aspekt på detta är att man vinkla samtalet genom att inte föra samtalet på en nivå som alla förstår. Dessa nivåer kan handla om det vilket språk man använder men också hur man använder språket, det vill säga att man förvissas sig om att alla inblandade förstår innebörden av det som sägs.

”ser var barnet ligger i nivå på utveckling helt enkelt. Det är för mig jätteviktigt att barn förstår skeendet”

”men det är också min skyldighet att förenkla språket så att dom förstår”
”... och att barnet får vara med och förstå och uttrycka sig så att säga i den omfattningen utifrån deras ålder”

Eriksons (Wikander, 1988) teorier om barnets åldrar och utveckling beskriver med tydlighet vart barnets fokus är vid olika ålder. Från våra informanter krävs kunskap om dessa olika utvecklingsnivåer hos barnet tillsammans med erfarenhet från det praktiska arbetet för att de ska kunna bedöma barnets förmåga att ta in det som sägs.

”mm, ja jag tror det finns ett behov av det.. det finns ett behov av... mm... kunskap kring hur barn funkar i olika åldrar”

Socialarbetarna behöver också ha förmågan att avgöra om informationen och dess framförande behöver revideras, det vill säga om barnet de facto förstod. Många andra aspekter än den rent kronologiska åldern har betydelse.

”... jag värnar om att man går ner på barns nivå och ger dom så mycket information som dom klarar utifrån sin ålder. Det måste jag bedöma.. för även om det är en sjuåring så är den i kris och klarar inte så mycket som den skulle ha gjort egentligen”

”Ibland kan det vara såhär ööh att man ehhh alltså de det man får ju säga att det är ett avgörande man gör lite beroende på hur gammal barnet är”

Cullberg (2006) redogör för att barn i kris kan regridera, det vill säga gå tillbaka i utvecklingen. Våra informanter måste i det akuta skedet vara medveten om detta och anpassa sig till den nivån barnet ligger på just där och då, det vill säga inte utgå från den kronologiska åldern. De måste hänvisa till ”mognads-aspekten” som benämns i SoL (Sveriges rikets lag, 2010).

En information som ges baserad på andra förutsättningar än den situationsbundna beskriver Fiske (2004) kan störa mottagaren genom att den förstörs av brus. Bruset i dessa situationer är dels situationen i sig, att barnet kanske är någon annanstans i tankarna, det hemiska som sker men också att språket är tillkrånglat.

”för mig är det liksom 0-12 för mig är det självklart att informera barn. på deras nivå, utifrån deras ålder liksom [...] Man ger dom någon form av trygghet och sammanhang”

Informanterna gav inga tydliga exempel på hur de arbetar med att barnen ska få åldersadekvat information, men de hade alla en medvetenhet om att den måste anpassas efter barn och situation. Denna medvetenhet ser vi som att de har det med sig att de besitter en makt gentemot barnet.

Om att använda tolk

Våra informanter hade både goda kunskaper om och en stor vilja att ge de barn de möter information, att möta dem i deras kris och att ta emot det barnet hade att säga. Intervjuerna var inriktade på att ta reda på hur arbetet med barn med annat modersmål än svenska lades upp, hur tolk användes och om hur eventuella rutiner kring tolkanvändande såg ut.

Våra informanter berättade om att det inte finns några nedskrivna rutiner kring tolkanvändning överlag. De diskuterade att det var en allmän praxis som ”satt i väggarna” på arbetsplatsen.

” Eehh jag vet faktiskt inte om det finns några sådana nedskrivna vad gäller just tolkanvändning, jag kan inte svara på det. Men däremot så tänker jag att den allmänna rutinen är att alltid ha tolk. Men nu när vi pratar om det så tänker jag att det är inte riktigt så då”.

” Mm alltså vi har ju sedan gammalt tror jag väldigt hårt i vår ryggrad att vi ska vi är tillsagda att använda alltså tolkar”.

” och vi har skrattat åt detta lite grann. Det har vi nog inte nej, några fasta rutiner”

” Nej det tror jag inte att det gör, finns några såna. Neej det tror jag inte.. Här alltså stor skillnad är väl att här är ju en arbetsplats där folk har jobbat väldigt länge. Dom kan det här ööh väldigt väl ööhh så att det sitter lite mer i ryggmärgen liksom. Ja så är det. Det är någonting som går liksom utav sig självt”.

Vi kunde dock märka av svaren från informanterna att även om rutinen med tolk var väl inarbetad hos socialarbetarna skilde sig ändock användningen åt. I många fall kom användandet att grundas i en bedömning av situationen och behovet då.

”... jag tänker att vi försöker att använda tolk eeh i största möjligaste mån när det behövs”.

” Så ja så fort det behövs helt enkelt. Det är svårt att svara på det för det är inte det är inte en... en svår fråga för oss. Utan behövs det så ser vi till att ringa in en tolk”.

I förvaltningslagens paragraf åtta (Sveriges rikets lag, 2010) står det att myndigheter bör använda sig av en tolk vid behov när de har att göra med bland annat en person som inte behärskar det svenska språket. Informanternas svar tyder på att denna paragraf vidmakthålls, framförallt när det gäller vuxna.

” Och vi har alltid tolk om någon inte pratar svenska. När det gäller vuxna.. Det som blir glappet i detta så att säga blir ju att vi inte har rutin för när och hur vi pratar med barnen. heehm, ja risken är ju att de inte får informationen såklart. Eller att dom får felaktig information, så är det ju”.

Som denna informant uttrycker finns det alltid en risk att information som ges när inte språket förstås kan missuppfattas. Myndighetsspråk kan ändå ha förmågan att vara svårförstådd när man inte är uppvuxen med den termologin. För ett barn kan språket istället bli skrämmande och göra situationen än skrämmande. Ellneby och von Hilgers (2010) reflekterar också över att man i olika språk använder olika så kallade apeller som är karaktäristiska för det egna språket. Förstår man inte språket blir också dessa appellers innebörd svåra att hantera. Våra informanter hade skilda meningar om detta.

”men är det ett modersmål där man, där jag inte gör mig förstådd jag skall prata myndighetssvenska skall placera eller ja ska omhänderta så måste dom förstå vad det är jag säger”

”men jag tänker att man missar mycket genom att ha tolk överhuvudtaget”

Att ha en tolk med i samtalet gör att det blir ännu ett led mellan sändare och mottagare (Fiske, 2004), tolken kan också göra att barnet missar samtalets innebörd då tolken stör med sin närvaro. Fiske (2004) pratar om brus som kan påverka samtalet. De två citat ovan som beskriver de skilda sätten att reflektera över tolk beskriver väl svårigheterna i avvägningen när behovet av tolk bedöms.

I Tolkförmedlingsutredningen (SOU 2004:15) fastställer Socialstyrelsen att barn som *förstått* informationen ges bättre möjligheter att utveckla strategier för att adaptera till den nya livssituationen och förbereda sig för förändringar i den.

”men precis, alltså precis oavsett som med alla så ska dom ha rätt att få information. Det är ju därför liksom tolken finns med”

”Sen ee tycker jag väl att alltså prata med barn är ju liksom tycker jag blir kju mer opersonligt när man pratar med tolk. Eeehh.. Sen har ju inga liksom vi har ju inga längre relationer här med barnen utan vi kanske träffar dom vid två tillfällen liksom. Eehhum.. Men självklart så förmedlar vi ju så mycket information som möjligt till barnet via tolken”.

Socialjouren arbetar på tider då de vanliga socialkontoren är stängda, deras insatser koncentreras till kvällar och helger. Informanterna berättar att de alltid kan få tag i tolk (telefonfolk) om det behövs och att de har ett uppbyggt samarbete med SOS Alarm för att snabbt kunna få tag i tolk när behovet uppstår.

Informanterna berättar dock att det ändå kan missas på grund av den akuta situationen.

”alltså det är ju akut och det är ju kris. Då kan ju liksom finliret brista, som med tolk... så medvetet tror jag inte”

”Öö ja är det på kvällar och nätter och det placera och vi placerar så kan det ju bli så att vi inte pratar riktigt lika bra med barnen som man gör dagtid”.

Skrämmande situationer bör anses som tillräckligt för barn att koncentrera sig på. De ska inte behöva koncentrera sig på att förstå språket också (Övreeide, 2001).

Vem som är i behov av tolk och hur det behovet bedöms är en återkommande fråga hos våra informanter. De barn som socialjouren möter är i akut kris och behöver få hjälp i det (Cullberg, 2006). En sådan akut krishjälps handlar om att lätta den aktuella situationen (Benkel et al, 2007) och inte lämna utrymme för missförstånd i det som berättas (Eide & Eide, 2006). Eide & Eide (2006) menar också att det som berättas ska framföras konkret, något som också Övreeide (2001) återkommer till när han diskuterar om barns behov i krissituationer.

”Det är galna situationer dom får vara med om och jag kan inte bringa fullständig ordning i det i vilket fall som helst men jag kan säga vissa saker som gör att det blir något bättre något enklare. Det lilla jag kan göra för att förenkla och förbättra i den svåra situationen vill jag verkligen göra, det är de därför jag jobbar här”

”endera så bedömer vi så för alltså det är ju också en grej med tolkanvändning att det kan vara lite svårt dels utifrån ålder men dels utifrån alltså där dom kan en del svenska ändå, när tycker vi att det är tillräcklig svenska?”

I Socialstyrelsens rapport ”Samtal med barn i socialtjänsten” (2004) står att barn ofta återgår till sitt modersmål för att förmedla tankar och oro. Rädda Barnens checklista för ett bra mottagande av ensamkommande flyktingbarn (2012) lyfts att barn förvisso ibland kan en del svenska men de kunskaperna räcker inte till att förmedla sina känslor eller sin oro.

”och är det äldre barn och även om dom förstå för det förstår jag ju på när vi använder tolk för dom nickar eller skakar på huvudet eller om dom svarar upp på det så.. Nej det är vi viktigt för vi pratar vårt språk här och kommer du från ett annat land så är det inte dom orden man lär sig först”.

Även Eide & Eide(2006) diskuterar detta faktum, de menar att barn kan svara att de förstår av hövlighet eller som ett bevis på att de försöker följa med i det som sägs, det innebär inte alltid att de faktiskt förstår vad som sägs och har heller inga möjligheter att ställa frågor kring det. I Cullberg (2006) läser vi att barn kan regridera i språket när de är med om en kris, hos de barn som våra informanter möter handlar det om att de kan gå tillbaka till sitt modersmål trots att de kan svenska. Tolken har således en stor betydelse i samtal med barn med annat modersmål än svenska.

Aspekten med barns ålder var en fråga som våra informanter vid upprepade tillfällen tog upp. De flesta av våra informanter kunde inte svara på om de hade någon åldersgräns uppåt eller nedåt där de av rutin valde att använda sig av tolk i samtalet eller inte. En av informanterna sa:

”Och då är det ju också mycket beroende på åldern hur mycket man använder sig av tolk”.

Av informanternas svar kunde vi författare inte utröna en enhetlig linje, men vi utläser att med de yngsta barnen används inte tolk särskilt ofta. I dessa fall försökte våra informanter att föräldrarna eller annan trygg vuxen beskrev vad som

hände för barnet. De var dock medvetna om risken att det inte var korrekt information som återgavs till barnet.

” varför vi inte har det. Eehh är det riktigt små barn så tänker jag att man inte kan förklara för dom ändå utan från att föräldrarna förklarar för barnet. Det kan man ju inte heller vara säker på. Vad är det dom säger för något”.

”inte som jag tänker såhär att ja det har jag men när du frågar så så kanske 4, 5, 6 år något sånt där. Innan det så är det nog mycket att man förlitar sig på att föräldrarna”.

Informanterna var medvetna om svårigheterna med att inte ha rutiner kring tolkanvändandet med barn. De diskuterade paradoxen att små barn också ska ges möjligheten att förstå men att det samtidigt är svårt att förklara för små barn.

” jag tänker att det är självklart att barn har rätt att förstå vad det är som händer och varför... och det borde ju också göra att det vore självklart för mig att använda tolk även för de yngre barnen.. ja alltså en förklaring till det tror jag kan vara den att man tror på något sätt.. utgår från att det inte går att förklara”

Ingenstans i de teorier och litteratur vi har använt oss av i vår studie står det om att man inte kan förklara för små barn. Istället förklaras vikten av att språket hålls på en nivå som barnet förstår och att den vuxne gör situationen konkret för barnet. Våra informanter tycks också medvetna om detta faktum men återkommer till att tala om rutiner för detta.

” är det små barn då som sagt så kanske man bara använder sig av föräldrarna. Så det, det är väldigt. Vi har inga rutiner för det. eeh, mer än att vi ska använda tolk om personen inte förstår svenska. Men sen om vi använder det till föräldrarna eller direkt till barnen det är väldigt situationsbundet skulle jag vilja säga, vi har inget, ingen struktur kring det riktigt”.

” riktigt små barn ändå även om det är på deras egna språk.. Men sedan liksom är det ju det här med mm barnets nedre gräns när vi informerar barnet direkt via tolk ja det kan gå en nedre gräns alltså det kan finnas mm gränser nedåt. Nej det har vi inte faktiskt men det är också någonting som man kan prata om utifrån mm för det är ju en hel del. Ja. Att vi alltid euh alltid skall använda tolk. Men däremot om sagt vi borde prata om det är jättebra att prata om vi borde prata om och sätta in i hur tänker vi. Hur tänker vi när vi använder tolk”

När våra informanter reflekterade över hur de pratar med barn med svenska som modersmål kontra om de använder tolk till jämnåriga barn med annat modersmål upptäckte de att det gjordes en omedveten distinktion mellan dessa grupper. I samtal med barn som kan svenska flytande funderades inte över om information skulle ges eller inte, medan det i samtal med barn med annat modersmål än svenska gjordes en bedömning om behovet av tolk, det vill säga om barnet skulle delges informationen adekvat eller inte (*vår tolkning*).

”Alltså alltså skulle jag tänk en jämnårig ett jämnårigt svenskt barn hade varit svårt att förklara för också fast då hade man ju kanske ändå försökt säga att det

kommer gå bra, mamma kommer tillbaka så allts lit.. lätt förklaring. Och den missar man ju då till dom utländska barnen... Men det är en jätteviktig aspekt. Att dom också har rätt att förstå”.

Denna åtskillnad mellan grupper av barn var som beskrivet inte medveten men fanns ändå. Informanterna frågade sig själva om orsaken och samtliga, utom en, uttryckte att det handlade om bristen på rutiner på arbetsplatsen.

”ja, alltså... det syns ju tydligt när man pratar om det att vi behöver ha lite regler och rutiner kring den här frågan”

Slutsatser

Att våra informanter möter barnen i dessa svåra situationer med barnets bästa för ögonen går inte att ta miste på. De ger konkreta exempel på vad de menar med bäst för barnet även om det emellan dem kan skilja sig i åsikterna. Socialarbetarna innesitter alla en vilja att barnet ska må så bra som möjligt i situationen och att de i största möjliga mån ska förstå det som sker.

Vi ser ett tydligt mönster i viljan att barnet ska förstå och få ge uttryck för sina funderingar men detta är ett mönster som krockar med det faktum att det ändå inte används tolk i en enhetlig linje. Återkommande är att informanterna motiverar avsaknaden av tolk med att barnet är för litet eller att de anser att det ändå förstår det som sägs. Anmärkningsvärt i detta är att denna motivering inte används på barn som har svenska som modersmål. Även små barn delges anpassad information då de talar det svenska språket vilket alltså inte ges till de barn som huvudsakligen förstår och talar ett annat språk. Det görs alltså en (medveten eller omedveten) distinktion på barn med svenska som modersmål och barn med annat modersmål än svenska. Denna distinktion gäller överlag men syns tydligast när informanterna reflekterar över ålder på barnen de träffar med. Kort sagt får yngre barn med annat modersmål än svenska mindre adekvat förstådd information.

Vi kan också se en önskan hos våra informanter om att detta ämne ska tas upp till en diskussion inom arbetsgruppen och att det bör samtalas kring och utvecklas någon form av rutiner kring tolkanvändandet. Som vi tolkar vår empiri menar våra informanter att frågor kring distinktion, förstådd information och möjlighet att uttrycka sig inte behöver komma upp på agendan om det finns klara regler för situationer som dessa ska hanteras. I fall med vuxna inblandade verkar detta inte vara problem då alla alltid använder sig av tolk.

Vi kan alltså, i vår studie, dra slutsatsen att det skiljer sig åt hur man använder tolk med barn och att barn som har ett annat modersmål än svenska får mindre information än jämnåriga barn med svenska som modersmål. Vidare berättar våra informanter för oss att de tror att detta skulle kunna avhjälpas med tydliga utarbetade rutiner på arbetsplatsen.

Diskussion

Vårt syfte var att ta reda på hur man använder sig av tolk i akuta omhändertaganden eller vid placering av barn med annat modersmål än svenska. Vi ville också se hur detta arbete utfördes i relation till barnkonventionens artiklar tre och tolv. För att sammanfatta det resultat vi fått blir slutsatsen att socialsekreterarna är väl medvetna om vad dessa artiklar står för och vad det betyder vilket är positivt. Men att det trots denna gemensamma medvetenhet skiljer sig en hel del åt vid när och om man kontaktar en tolk. Vilket man kan se som mindre positivt.

Även då informanternas svar på våra frågor kan ses som ganska samstämmiga så kan vi inte dra några allomfattande slutsatser av vårt arbete. Vi har inte hittat någon forskning som stämmer överens med den undersökning vi har gjort så därför kan vi inga resultat att jämföra med.

Socialsekreterarna har som mål att jobba utifrån barnets bästa och BBIC (barnets behov i centrum).

Resultatet av vår studie visar på socialsekreterarnas goda vilja att göra det som är bäst för barnet i situationer där tolk kan behövas. Att använda sig av tolk är dock en bedömning som den enskilde socialsekreteraren själv gör, vilket vi anser kan bli godtyckligt. Detta då, som vi tänker, bedömningen utgår från de egna erfarenheterna och det personliga tyckandet. Man skulle även kunna se detta som rättsosäkert.

Alla våra informanter har med sig tänket om barnets bästa, barnets rätt att förstå och barnets rätt att få information detta krockar dock med att det inte finns några riktlinjer eller gemensamt satta ramar för vad detta innebär för just denna arbetsplats. Uppfattningen om när man skall använda sig av tolk till barn skiljer sig ganska mycket åt. Våra informanter talar alla om att det finns praxis och att hur och när man skall använda tolk är väl inarbetat. Detta gäller användandet av tolk överlag men framför allt till vuxna. Man gör heller inget jobb runt detta tema. Detta är inget som diskuteras på till exempel APT (arbetsplatsträffar) men det förekom att man samtalade med sina kollegor om ämnet. Vid samtal med kollegor fick vi uppfattningen av att man då gick till likasinnade, alltså de som hade liknande erfarenheter eller bakgrund osv. Här skulle vi vilja höja ett varnande finger då vi tycker att det är viktigt att denna fråga/ detta tema lyfts i stor grupp och att man på arbetsplatsen arbetar fram riktlinjer för hur man skall gå tillväga vad gäller tolk och barn. Detta för att man skall kunna göra en utvärdering av sitt arbete och kvalitetssäkra arbetsplatsen.

Vad gäller barn så gör man en viss åtskillnad på barn med annat modersmål än svenska och på barn med svenska som modersmål. Barn med svenska som modersmål får tillgång till den information som sägs då de befinner sig i rummet och förstår språket. Det finns även möjlighet för barnet att mer eller mindre obehindrat ställa frågor angående den uppkomna situationen. Barn som har ett annat modersmål än svenska fräntas denna möjlighet om det inte finns tolk tillgänglig. Detta gäller oavsett ålder på barnet.

Att förlita sig på att föräldrar vid ett senare tillfälle skall berätta och förklara vad det var som hände och vad som sades anser vi inte är något tillförlitligt tillvägagångsätt. Detta då föräldrarna själva kan befinna sig i kris eller i en akut situation och då inte själva kan tillgodogöra sig den information som ges. Det kan även vara så att man inte alls håller med om det som sägs och kan då hitta på en mer eller mindre egen version av vad som hände och vad som sades.

Vad gäller vidare forskning har vi en tanke om att denna skulle kunna gälla hur man utformar riktlinjer gällande tolkanvändande och barn. Detta kräver antagligen först en större variant av en studie liknande vår för att klargöra vad det är som styr socialarbetarens bedömning av tolkbehovet och denna bedömning motiveras. Kanske går det att hitta ett mönster i dokumentationen om hur behovet verkar bedömas; skiljer det sig mellan barn från olika länder eller är det andra faktorer som styr?

En rättsdogmatisk analys skulle också vara intressant. Finns det en intention hos lagstiftaren som går till spillo när den enskilde tjänstemannen får bedöma?

Vi tänker oss också att empiri liknande den vi har kan analyseras i flera olika studier med olika teoretiska ansatser med fokus dels utifrån barnet och dess behov, dels utifrån socialarbetaren och måhända dess kulturkompetens eller snarare kunskap om barn med olika kultur. Vuxenvärldens påverkan i ett långsiktigt fokus är också att föreslå.

Kanske vore det ett förslag för andra studier att enbart fokusera på språkets betydelse och helt bortse från kris och ålder. Vad innebär det vi säger och hur kan vi uppfatta ord annorlunda. Vad betyder egentligen orden för den som de berör? En diskursanalys liknande detta tema vore spännande.

Ytterligare ett förslag på ett område att forska på är praxis och vilken ställning den har inom socialtjänsten, när blir praxis vedertaget och vem sätter den? Vad säger socialarbetarna själva? Saknar de regler och rutiner eller fungerar det med metoder ”som sitter i väggarna”? Detta ämne kan göras brett eller snävas genom att enbart inrikta sig på ett område som vårt.

Det som vore mest intressant att utveckla vidare är självfallet att ha barnets perspektiv på våra frågeställningar; att prata med de barn som varit med om ett omhändertagande och höra deras upplevelser. I en sådan studie skulle även den teoretiska referensram som vi använt fungera som analysmedel. Liksom det hade varit spännande att välja en helt annan inriktning på teorier. Ett alternativ vore också att nära inpå ett omhändertagande samtala med både socialarbetaren som var i tjänst och barnet som placeringen handlade om och jämföra dessas upplevelser av samtalet. Finns det likheter? Finns det skillnader? Hur ser dessa ut och varför? En sorts komparativ studie vore mycket effektivt inom detta område. Ett område som ju visade sig vara en ganska oupptäckt forskningsterräng.

Referenser

- Abiri, E., Brodin, A., & Johansson, P. (2007). *Introduktion till mänskliga rättigheter*. Göteborg: Göteborgs Universitet, institutionen för globala studier.
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Barnens Räddningsark, (2012). *barnens räddningsark*. Hämtat från barnens räddningsark <elektronisk>: <http://www.barnensraddningsark.com/fn-barnkonvention-hela.shtml> den 18 november 2012
- Benkel, I., de Neergard, G., Lundin, A., Johansson, B.-M., & Öhring, C. (2007). *Kurator inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Bäck-Wiklund, M., & Lundström, T. (2001). *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och kultur.
- Börjesson, m., & Rehn, A. (2009). *Makt*. Malmö: Liber.
- Clevesköld, L., Lundgren, L., & Thunved, A. (2010). *Handläggning inom socialtjänsten*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Cullberg, J. (2006). *Kris och utveckling: en psykodynamisk och socialpsykiatrisk studie*. Stockholm: Natur och kultur.
- Dalen, M. (2007). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Eide, T., & Eide, H. (2006). *Kommunikation i praktiken: relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. Malmö: Liber.
- Ellneby, Y., & von Hilgers, B. (2010). *Att samtala med barn genom att lyssna med fyra öron*. Stockholm: Natur och kultur.
- Engelstad, F. (2006). *Vad är makt?* Stockholm: Natur och kultur.
- Fiske, J. (2004). *Kommunikationsteorier en introduktion*. Uppsala: Wahlström & Widstrand.
- Göteborgs Stad (2012). *Göteborgs Stad*. Hämtat från Göteborgs Stad <elektronisk>:
http://goteborg.se/wps/portal/enheter/socialjour/socialjouren!/ut/p/b1/04_SjzQ0MDY0N7GwtDTUj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOKNTL0DnYy8jA38A9zdDIy83INCAzzcvEwNzPVzoxwVATbDKpw! den 18 December 2012
- Havnesköld, L., & Risholm Mothander, P. (2010). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Liber AB.

Järvinen, M. (2002). Hjälpens universum- ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system. i A. Meeuwisse, & H. Swärd, *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: natur och kultur.

Kammarkollegiet. (u.d.). *God_tolksed.pdf*. Hämtat från kammarkollegiet.se <elektronisk> http://www.kammarkollegiet.se/sites/default/files/god_tolksed.pdf den 5 december 2012

Keselmann, O. (2009). *Restricting participation Unaccompanied children in interpreter-mediated*. Linköping: Linköpings Universitet, studies in Arts & Science.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Notisum. (2013). *Notisum*. Hämtat från Notisum <elektronisk> <http://www.notisum.se> den 29 Januari 2013

Payne, M. (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Repstad, P. (2005). *Sociologiskt perspektiv i vård, omsorg och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Rousseau, C., Measham, T., & Moro, M.-R. (den Nummer 1 Volym 16 2011). Working with interpreters in Child mental Health. *Child and Adolescent Mental Health*, ss. 55-59.

Runcis, M. (2007). *Makten över barnen: tvångsomhändertagande av barn i Sverige 1928-1968*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Rädda Barnen (2012). *Rädda Barnen - checklista*. Hämtat från Rädda Barnen <elektronisk> <http://www.rb.se/SiteCollectionDocuments/Rapporter/checklista.pdf> den 3 Oktober 2012

Rädda Barnen (2012). *Rädda Barnen: Vårt Arbete – barnkonventionen kortversion*. Hämtat från Rädda barnen <elektronisk> <http://www.rb.se/vartarbete/barnkonventionen/pages/kortversion.aspx> den 29 11 2012

Social Resursförvaltning (2012). *Social Resurs extranät*. Hämtat från Social resurs <elektronisk> <http://www.socialresursextranat.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisextra.nsf/535e371e7fd657aec1256a5c0045675f/10d5513e4c2ccf36c12576e00053e4ca?OpenDocument> den 18 December 2012

Socialstyrelsen. (2004). *Samtal med barn i socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2004:15 *Tolkförmedlingsutredningen*. Fritzes offentliga publikationer: Stockholm.

Sveriges rikets lag. (2010). Stockholm: Norstedts Juridik/Torkel Gregow.

Synonymer.se. (2012). *Synonymer*. Hämtat från <http://www.synonymer.se> <elektronisk> den 30 november 2012

Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis introduktion till vetenskapsteori*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber.

Västra Götalandsregionen (2012). *Västra götalandregionen*. Hämtat från västra götalandregionen <elektronisk> <http://vgr.se/Vastra-Gotalandsregionen/Ovriga-sidor/Barnkonventionen/Barnperspektivet> den 12 oktober 2012

Watt Boolsen, M. (2007). *Kvalitativa analyser: [forskningsprocess, människa, samhälle]*. . Malmö: Gleerups utbildning.

Wikander, B. (1988). *Utveckling hela livet: utvecklingspsykologi i ett psykodynamiskt perspektiv*. Malmö: Förlaget Hagman AB.

Övreeide, H. (2001). *Samtal med barn*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1 – presentationsbrev

GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Hej!

Vi heter Malin Sjöberg och Karolina Lie och studerar sjätte terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet.

Vi håller just nu på med vår C-uppsats där vi vill undersöka användningen av tolk vid omedelbara omhändertaganden (enligt både SoL och LVU) av barn med annat modersmål än svenska.

Syftet är att se hur socialjouren använder sig av tolk och i vilken/vilka situationer det görs eller inte görs. Barnkonventionen kommer att vara vägledande för oss.

Vår uppsats kommer ha en så kallad kvalitativ ansats som ämnar svara på våra informanternas egen upplevelse av det som undersöks. Därför skulle vi vara tacksamma om du kan tänka dig att delta i en intervju till vår uppsats. Intervjuerna tar mellan 30-60 minuter.

Huvudtemat under intervjun kommer att följa under dessa frågor:

- Hur ser ditt användande av tolk vid akuta omhändertaganden av barn med annat modersmål än svenska ut? Motivering.
- När väljer du att inte använda tolk? Varför?

Vill du delta i en intervju kontaktar du oss enligt nedan för ytterligare planering. Vi är flexibla och önskar i möjligaste mån möta dina önskemål om intervjuens datum och plats. Vi följer de etiska principer som Vetenskapsrådet ställt upp för forskning och datainsamling (se bilaga).

Tack på förhand!

Malin Sjöberg
0730401082
gusmalinsj@student.gu.se

Karolina Lie
0703126292
karro.lie@gmail.com

GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Informationskravet

Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.

Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta.

Samtyckeskravet

Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Forskaren skall inhämta uppgiftslämnares och undersökningsdeltagares samtycke. I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär).

De som medverkar i en undersökning skall ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de skall delta. De skall kunna avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem. I sitt beslut att delta eller avbryta sin medverkan får inte undersökningsdeltagarna utsättas för otillbörlig påtryckning eller påverkan. Beroendeförhållanden bör heller inte föreligga mellan forskaren och tilltänkta undersökningsdeltagare eller uppgiftslämnare.

Konfidentialitetskravet

Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

All personal i forskningsprojekt som omfattar användning av etiskt känsliga uppgifter om enskilda, identifierbara personer bör underteckna en förbindelse om tystnadsplikt beträffande sådana uppgifter.

Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna.

Nyttjandekravet

Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.

Uppgifter om enskilda, insamlade för forskningsändamål, får inte användas eller utlånas för kommersiellt bruk eller andra icke-vetenskapliga syften.

Personuppgifter insamlade för forskningsändamål får inte användas för beslut eller åtgärder som direkt påverkar den enskilde (vård, tvångsintagning, etc.) utom efter särskilt medgivande av den berörda.

Bilaga 2 – intervjuguide

Hur ser ditt användande av tolk vid akuta omhändertaganden av barn med annat modersmål än svenska ut? Motivering.

När väljer du att inte använda tolk? Varför?

Vet du vad lagen säger om tolkanvändande?

Hur ges informationen till barnet om den uppkomna situationen? Vad är att ge barnet fortlöpande information för dig?

Hur ser du på barnets rätt att förstå? Vad innebär barnets rätt att förstå för dig?

Vilka rutiner finns på arbetsplatsen (angående tolkanvändandet)? Hur har de utarbetats och varför?

Hur ser praxis ut? Hur följs detta upp?

Vad innebär barnets bästa för dig?